

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΙΓΑΙΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΦΟΡΕΩΝ
ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ**

Όνοματεπώνυμο: Βρυνιώτη Γαρυφαλιά

Αριθμός Μητρώου: 2332019004

Επιβλέπων καθηγητής: Γαλατσίδας Γεώργιος

Τριμελής Επιτροπή

Γαλατσίδας Γεώργιος

Δούνιας Γεώργιος

Βασιλάκης Παναγιώτης

ΘΕΜΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ 2010-2020: Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Είμαι συγγραφέας αυτής της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας και κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων ή ιδεών, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά, ειδικά για τη συγκεκριμένη μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία.

ΚΕΦΆΛΑΙΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ - ABSTRACT

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κεφάλαιο 1 : Αλληλεγγύη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την ΟΝΕ

1.1 Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η ΟΝΕ -Η έννοια της αλληλεγγύης

1.2 Η έννοια της αλληλεγγύης στα πλαίσια της ΟΝΕ

Κεφάλαιο 2 : Το σύστημα διακυβέρνησης της ΟΝΕ- Οι αδυναμίες που παρουσιάζει

2.1 Οι δομικές δυσλειτουργίες της ΟΝΕ

2.2 Αδυναμίες του συστήματος διακυβέρνησης

Κεφάλαιο 3 : Οικονομική αλληλεγγύη της Ευρωζώνης προς την Ελλάδα (Μελέτη Περίπτωσης)

3.1 Η στάση της Ευρωζώνης απέναντι στην Ελλάδα.
Κατά πόσο ήταν αλληλέγγυα

3.2 Η στάση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας απέναντι στην Ελλάδα

3.3. Η στάση της Ελλάδας - οι ευθύνες της την περίοδο 2010-2020

Κεφάλαιο 4: Οι συνέπειες της παρεχόμενης οικονομικής της ΟΝΕ για την Ελληνική οικονομία και την αναπτυξιακή της προοπτική

4.1 Ο τρόπος διαχείρισης της ελληνικής κρίσης.

4.2 Οι παράγοντες για το βαθμό έντασης και τη διάρκεια της ελληνικής κρίσης

4.3 Το αποτύπωμα (οι συνέπειες) της δημοσιονομικής κρίσης στην ελληνική κοινωνία

4.4 Προοπτική για ένα καλύτερο δημοσιονομικό μέλλον της Ελλάδας- Αναγκαιότητα σχεδιασμού κρατικής αναπτυξιακής πολιτικής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη των θεσμών της Ευρωζώνης και των προκλήσεων που αυτή αντιμετώπισε στα πλαίσια της δεκαετούς κρίσης το διάστημα 2010-2020. Βασικό αντικείμενο μελέτης είναι η θέση και ο ρόλος της Ελλάδας στην Ευρώπη και στην ΟΝΕ , το αν και κατά πόσο η πορεία της Ένωσης επηρεάστηκε από την πολυετή οικονομική κρίση και το αν κάποιος διαφορετικός-περισσότερο αλληλέγγυος χειρισμός από τους εταίρους οδηγούσε σε μια γρηγορότερη έξοδο από την κρίση με όλες της συνέπειες που αυτή προκάλεσε. Παράλληλα γίνεται μελέτη των αιτίου-αιτιατού, δηλαδή μελέτη των λόγων που οδήγησαν ενδεχομένως σε λανθασμένους (εκατέρωθεν) χειρισμούς και των αποτελεσμάτων των χειρισμών αυτών.

Μετά τη μελέτη των παραπάνω , σκοπός είναι να οδηγηθούμε σε ασφαλή συμπεράσματα για το ρόλο του θεσμού της ΟΝΕ , για τον αν θα πρέπει να αναθεωρηθεί ενδεχομένως για να αποτραπούν σφάλματα της περασμένης δεκαετίας και θα γίνουν κάποιες προτάσεις αναφορικά με την μελλοντική πορεία των χωρών έτσι ώστε η λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης να γίνει πιο εύρυθμη και πιο αποτελεσματική στη διαχείριση κρίσεων. Το τελευταίο κρίνεται ως επιτακτική ανάγκη , καθώς μάλιστα η υγειονομική κρίση που βιώνουμε θα φέρει νέα δεδομένα στον παγκόσμιο χάρτη και η Ευρώπη θα πρέπει να τα αντιμετωπίσει. Η οικονομία πολλών χωρών θα δεχτεί σημαντικό πλήγμα και η αλληλεγγύη της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να αποκτήσει πιο ουσιαστικό χαρακτήρα , ώστε να μην αμφισβητηθεί ο ρόλος της ως θεσμός από τα κράτη-μέλη της.

Αρχικά, θα αναφερθούμε στο θεωρητικό υπόβαθρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έπειτα θα αναφερθούμε στις αδυναμίες διακυβέρνησης της Ευρωζώνης .Στη συνέχεια θα μιλήσουμε για την Ελλάδα ,ως μελέτη περίπτωσης για τη δεκαετία της κρίσης (λαμβάνοντας υπ'οψιν ότι και

άλλες χώρες πλήγησαν από αυτή) . Εδώ θα γίνει αναφορά για τις συνέπειες της κρίσης (ανεργία, μετανάστευση νέων κλπ.) και για την αλληλεγγύη της ΟΝΕ σε οικονομικό επίπεδο . Ύστερα θα αναφερθούμε στις προοπτικές της Ελλάδας για ανάπτυξη και στην συνιστώμενη παροχή αλληλεγγύης από το θεσμό της ΟΝΕ.

ABSTRACT

The aim of this research is to study the Eurozone institutions and the challenges which have been faced the last decade 2010-2020. The main item of this research is the position and the role of Greece in the context of Europe and Economic and Monetary Union, if and how much did European Union's procedure affected due to long economic crisis and if some different-more supporting manipulation would lead the Union out of the crisis and its consequences more quickly and efficiently. Also, this research studies cause and effect relationship between the reasons that maybe led to the wrong manipulations by both sides and their results.

After analyzing the above data, purpose is to come to definite conclusion about the role of Economic and Monetary Union, about if it has to be revised in order to prevent wrong handlings, such as the last decade and some suggestions will be made regarding the future procedure of the countries in order to make the function of the European Union more efficient at the crisis manipulations. This is an urgent need because the current health crisis will bring new data worldwide and Europe has to deal with it. The economies of many countries will be hit and European Union's support should take on a more substantial role, so as not to be questioned by its countries.

Firstly, will be made reference to the theoretical background of the European Union. Secondly, we will refer to the governance weaknesses of Eurozone. Afterwards, we will refer to Greece as a case study of the decade of crisis (considering that many countries were hit in this context). At this point, we will refer to the consequences of the crisis (unemployment, immigration etc.) and to the Eurozone's economic support. Finally, we will mention the prospects of Greece concerning the development and the recommended provision of solidarity from the institution of Economic and Monetary Union.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ως συνέπεια της κρίσης του 2008 και της δημοσιονομικής κρίσης που την ακολούθησε, το σύστημα οικονομικής διακυβέρνησης της ΟΝΕ έχει γίνει αντικείμενο αμφισβήτησης, πολιτικής και κοινωνικής συζήτησης για την αναθεώρηση και την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του (Κρούγκμαν Π., 2008, <<Η κρίση του 2008>>). Η προσπάθεια αναθεώρησης είχε ως πρωταρχικό στόχο την ενίσχυση του συντονισμού και της εποπτείας των δημοσιονομικών πολιτικών των κρατών μελών, στο πλαίσιο των αρχών που ορίζουν η Συνθήκη για την ΕΕ (ΣΕΕ) και το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) (Αργείτης, Γ. και Κορατζάνης, Α., 2011. Οικονομική Πολιτική Σταθεροποίησης και Αστάθεια στην ΟΝΕ). Σήμερα το σύστημα άσκησης της δημοσιονομικής πολιτικής στην ΕΕ παραμένει βασισμένο στην αμοιβαία εποπτεία των εθνικών οικονομιών, αλλά χαρακτηρίζεται από την ενίσχυση και την συστηματοποίηση των μηχανισμών παρακολούθησης.

Αναμφισβήτητα, η βιωσιμότητα της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης είναι ζήτημα καίριας σημασίας και η περασμένη κρίση δημοσιονομικού χαρακτήρα πρέπει να αποτελέσει σημείο αναφοράς ως προς το ύψος της αναθεώρησης και τον προσανατολισμό των θεσμών της. Το ξέσπασμα δημοσιονομικών κρίσεων σε διάφορα κράτη μέλη της ΟΝΕ μετά την χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, έφερε εκ νέου την ΕΕ αντιμέτωπη με τα θεμελιώδη προβλήματα της ΟΝΕ. Προβλήματα τα οποία ήταν γνωστά ήδη πριν την έναρξη της ΟΝΕ, αλλά στο πλαίσιο του διακρατικού ανταγωνισμού ανάμεσα στα μέλη της ΟΝΕ, η αντιμετώπιση τους παρέμεινε στο περιθώριο των συζητήσεων περί της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Τα προβλήματα αυτά αφορούσαν, τόσο το κατά πόσο ο προτεινόμενος σχεδιασμός της ΟΝΕ θα μπορούσε να προάγει τη σύγκλιση οικονομιών με σημαντικές δομικές διαφοροποιήσεις και

διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης, όσο και την θεσμική συγκρότηση του συστήματος διακυβέρνησης της ΟΝΕ.

Ο τρόπος έκφρασης της αλληλεγγύης στα πλαίσια της ΕΕ βρίσκεται στο επίκεντρο της παρούσας εργασίας διότι πρόκειται για ζήτημα που βρίσκεται και στο επίκεντρο των κοινωνικών συζητήσεων και αντιπαραθέσεων. Αναμφίβολα η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει παρουσιάσει πολιτικές αλληλεγγύης (π.χ κοινή αγροτική πολιτική) και σκοπός της εργασίας δεν είναι να την αποδοκιμάσουμε στο σύνολό της .

Ωστόσο, οι χειρισμοί της ΟΝΕ έχουν οδηγήσει στη δημιουργία της Ευρώπης δύο ταχυτήτων , όπου υπάρχουν χώρες ανεπτυγμένες και χώρες λιγότερο ανεπτυγμένες , οι οποίες εξαρτώνται οικονομικά από τις ισχυρότερες-κυρίαρχες (Γεώργιος Μαρής, 2018. Ασύμμετρη ισχύς, ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και εθνική κυριαρχία: Η περίπτωση της Ευρωζώνης). Αυτή η διαμόρφωση αποτελεί το αδύναμο σημείο της ΟΝΕ διότι την καθιστά δυσκίνητη στο σύνολό της , καθώς οι εξαρτημένες χώρες όντας δεσμευμένες με μια σειρά από σκληρά μέτρα απέναντι στις ισχυρές, δεν μπορούν να αναπτυχθούν οικονομικά και να είναι ανταγωνίσιμες σε διεθνές επίπεδο. Αυτό μαρτυρά την αδυναμία των μέτρων που έχουν παρθεί γιατί οι μηχανισμοί στήριξης τελικά κατέστησαν χώρες σαν την Ελλάδα ανίκανες να ξεπεράσουν μακροπρόθεσμα εμπόδια όπως αυτά της ανεργίας και της μετανάστευσης των νέων. Επιπλέον , η ανάπτυξη της Ελλάδας αυτή τη στιγμή δεν είναι σταθερή και κανένα από τα μέτρα που πάρθηκαν για την αποφυγή της πτώχευσής της δεν είναι εγγυησιακά.

Η αναπτυξιακή προοπτική της Ελλάδας θα έπρεπε να τεθεί σε γερά θεμέλια και να υπάρχει πρόβλεψη διαχείρισης μιας επόμενης κρίσης που ενδεχομένως κληθεί η ΟΝΕ να αντιμετωπίσει. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο δεν είναι μακρινό διότι δεν ξέρουμε ακόμα το αποτύπωμα της παρούσας υγειονομικής κρίσης στην οικονομία. Απαραίτητη επομένως κρίνεται μια μελέτη που καταλήγει σε προτάσεις αναφορικά με την αλληλεγγύη στα πλαίσια της ΟΝΕ. Όσο περισσότερο επισταμένως γίνεται λοιπόν, θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε σε ένα επίκαιρο και βαθιά κοινωνικό ζήτημα και να προτείνουμε εναλλακτικές πολιτικές παρεμβάσεων που θα εξασφαλίσουν προπαντός τη βιωσιμότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Οικονομικής και νομισματικής Ένωσης.

Επομένως, οι στόχοι της εργασίας είναι:

- 1) Στο πρώτο κεφάλαιο να αναδειχθεί η έννοια της αλληλεγγύης στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ΟΝΕ με βάση τα ιστορικά και βιβλιογραφικά στοιχεία.
- 2) Στο δεύτερο κεφάλαιο στόχος είναι να γίνουν κατανοητές οι δομικές δυσλειτουργίες και τα αίτια αυτών μέσα στην Ευρωζώνη, όπως αυτές φάνηκαν στο ξέσπασμα οικονομικών κρίσεων.
- 3) Στο τρίτο κεφάλαιο στόχος είναι να εξετασθεί η Ελλάδα ως μελέτη περίπτωσης, καθώς παρουσίασε αρκετές διαφορές στην αντιμετώπιση της κρίσης της προηγούμενης δεκαετίας σε σχέση με άλλες χώρες.
- 4) Στο τέταρτο κεφάλαιο θα επιδιώξουμε να παρουσιάσουμε λεπτομερώς τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης 2010-2020 καθώς και την παρακαταθήκη που άφησε στην χώρα αλλά και στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως αναπτυξιακή προοπτική. Ακολούθως θα οδηγηθούμε στα συμπεράσματα της εργασίας.

Κεφάλαιο 1 : Αλληλεγγύη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την ΟΝΕ

1.1 Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η ΟΝΕ -Η έννοια της αλληλεγγύης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση με τους θεσμούς της έχουν σχεδιαστεί στα πλαίσια της συνθήκης της Ρώμης όταν ακόμα δεν περιέκλειε τον αριθμό των χωρών που περικλείει σήμερα. Οι θεσμοί αυτοί, καθώς δεν είχαν αναθεωρηθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα, ήταν σχεδόν αδύνατο να αντιμετωπίσουν σύγχρονες προκλήσεις δεδομένης της παγκοσμιοποίησης και των προκλήσεων που δημιουργούσε η διεύρυνση του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Συνεπώς, η Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν απαραίτητο να εκσυγχρονιστεί και να προχωρήσει σε μεταρρυθμίσεις, οι οποίες θα συντελούσαν στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που επέφερε η παγκοσμιοποίηση. Η διεύρυνση λοιπόν της Ένωσης πρόσθεσε μια σειρά ευθυνών και κατέστησε επιτακτική την ανάγκη για αναπροσαρμογή των λειτουργιών της. Η συνθήκη της Λισαβόνας έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην αναπροσαρμογή αυτή, διότι εισήγαγε θεσμούς και κανονιστικό πλαίσιο που προωθούσαν τη δημοκρατική λειτουργία, τη συμμετοχή όλων των μελών στη λήψη αποφάσεων και συνεπώς την αλληλεγγύη.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση εξελίσσεται με γνώμονα την ενίσχυση του πολιτικού κύρους και με στόχο την ενδυνάμωση της σταθερότητας. Προς αυτή την κατεύθυνση δημιουργήθηκαν θεσμικά όργανα (όπως το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο κλπ.), τα οποία αποτέλεσαν καινοτομίες και προσδοκούσαν την οικοδόμηση μιας ποιοτικής λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ΟΝΕ (Οικονομική και Νομισματική Ένωση) αποτελεί μία μετεξέλιξη των ήδη υπαρχόντων θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρόκειται το τελευταίο στάδιο μιας διαδικασίας, η οποία άρχισε το 1951 με την Κοινοπραξία Άνθρακα και Χάλυβα. Η Νομισματική ενοποίηση πέρασε από διάφορα στάδια, το τελευταίο των οποίων συνίστατο στη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Κατά τη διάρκεια του πρώτου σταδίου εντάθηκε η οικονομική και νομισματική συνεργασία και ο συντονισμός μεταξύ των κρατών μελών, ενισχύθηκε το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα και διευρύνθηκε το έργο της Επιτροπής των Διοικητών των εθνικών κεντρικών τραπεζών, του Ευρωπαϊκού Ταμείου Νομισματικής Συνεργασίας και της Νομισματικής Επιτροπής. Κατά το δεύτερο στάδιο ιδρύεται το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα και αντικαθιστά την Επιτροπή των Διοικητών και το Ευρωπαϊκό Ταμείο

Νομισματικής Συνεργασίας και προβλέπει μεταξύ άλλων νομισματική σταθερότητα και μείωση των διαφορών μεταξύ των χωρών όσον αφορά τα επιτόκια. Κατά το τρίτο στάδιο καθορίστηκαν με τη Συνθήκη του Μάαστριχ τα κριτήρια σύγκλισης μεταξύ των οικονομιών των χωρών που ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Μαραβέγιας, Ν., 2016. Ευρωπαϊκή Ένωση: Δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές). Όλα τα παραπάνω μαρτυρούν την ύπαρξη μιας ενιαίας κοινότητας με κοινές αρχές και συλλογική αντίληψη όπου όλα τα μέλη της μεριμνούν για την κοινή πρόοδο και ανάπτυξη. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει μέριμνα για την κοινωνική δικαιοσύνη, την προστασία των αδυνάτων και την ισότητα των μελών, κάτι που δεν επιτυγχάνεται χωρίς αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών-μελών.

1.2 Η έννοια της αλληλεγγύης στα πλαίσια της ΟΝΕ

Ένας πλήρης ορισμός της αλληλεγγύης είναι δύσκολο να αποδοθεί και συχνά όταν αναφερόμαστε στην αλληλεγγύη μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών, τείνουμε να την ταυτίσουμε με την οικονομική βοήθεια που παρέχεται μέσω των προγραμμάτων οικονομικής στήριξης. Παρ' όλα αυτά, πρόκειται για μια έννοια που καλύπτει όλο το φάσμα μιας ένωσης χωρών, στην οποία πρέπει να υπάρχει ένα κοινό ιδεολογικό υπόβαθρο όσον αφορά την εξωτερική πολιτική και ασφάλεια, την κουλτούρα, την ισότητα των μελών κ.α. Όλα τα παραπάνω είναι συστατικά της αλληλεγγύης και εξασφαλίζουν τη βιωσιμότητα και την ευημερία των κρατών-μελών μιας ένωσης. Ορισμένα παραδείγματα αλληλεγγύης στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελούν οι Συνθήκες που προωθούν μια κοινή πολιτική γραμμή έναντι των εξωτερικών απειλών.

Όσον αφορά την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ), ως επί το πλείστον, δεν υιοθετείται η έννοια της αλληλεγγύης από τα Ευρωπαϊκά κράτη διότι τα κριτήρια σύγκλισης των οικονομιών των χωρών πριν την προσχώρηση- ένταξή τους στη Ευρωπαϊκή Ένωση μαρτυρούν ομοιογένεια μεταξύ τους. Συνεπώς η οικονομική αλληλεγγύη, σύμφωνα με αυτή τη στρατηγική, καθίσταται περιττή. Η δημοσιονομική πολιτική, οι διαρθρωτικές κινήσεις στις αγορές και οι περιορισμοί των ελλειμάτων έχουν διευθετηθεί από κάθε χώρα πριν γίνει μέλος της ΟΝΕ, επομένως δεν υπάρχει ανάγκη για βοήθεια μετά την προσχώρησή

της. Εδώ παρατηρείται ότι προάγεται το πνεύμα της υπευθυνότητας κάθε μονάδας (κράτος) έναντι του συνόλου (Ένωση). Όμως αν εξετασθεί το ζήτημα αυτό από άλλη σκοπιά, θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς ότι ενδεχομένως δεν υπάρχει πρόβλεψη των συνεπειών κινδύνων , είτε αυτοί προέρχονται από το διεθνή ανταγωνισμό και τις εξωτερικές απειλές , είτε προέρχονται από τη συμμετοχή κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Αργείτης, Γ. και Κορατζάνης, Α., 2011. Οικονομική Πολιτική Σταθεροποίησης και Αστάθεια στην ΟΝΕ). Στο σημείο αυτό καλό είναι να τονιστεί ότι οι κανόνες σύγκλισης των οικονομιών πριν την προσχώρηση στην Ευρωζώνη ήταν αρκετά ελαστικοί ως προς την εφαρμογή τους ,πριν το ξέσπασμα της κρίσης με χαρακτηριστικά παραδείγματα την Ιταλία και το Βέλγιο, που εισήλθαν στη ΟΝΕ με χρέος 121% και 122% του ΑΕΠ (εδώ τα κριτήρια ένταξης ήταν περισσότερο πολιτικά) . Οι συνέπειες των οικονομικών κινδύνων , που προαναφέρθηκαν δεν έχουν μόνο οικονομικό κόστος αλλά και πολιτικό και κοινωνικό , κάτι που αντίκειται στο πνεύμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που προασπίζει την ισότητα των μελών και το κοινό καλό.

Κεφάλαιο 2: Το σύστημα διακυβέρνησης της ΟΝΕ- Οι αδυναμίες που παρουσιάζει

2.1 Οι δομικές δυσλειτουργίες της ΟΝΕ

Η δημιουργία της ΟΝΕ βασίστηκε στη Θεωρία του «Βέλτιστου Νομισματικού Χώρου», σύμφωνα με την οποία για να είναι μία νομισματική ένωση βιώσιμη, οι χώρες που συμμετέχουν σε αυτή θα πρέπει να πληρούν το κριτήριο της οικονομικής συμμετρίας με τις άλλες χώρες και το κριτήριο της ελαστικής αγοράς. Με βάση μάλιστα το κριτήριο οικονομικής συμμετρίας εξασφαλίζεται το ότι μια εξωτερική απειλή θα έχει περίπου όμοιες συνέπειες σε όλες τις οικονομίες της ένωσης. Αυτό σημαίνει πως η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) μπορεί να ασκήσει μια νομισματική πολιτική με συμμετρικό χαρακτήρα

προς όλες της χώρες της Ευρωζώνης. Ενώ αυτό υποστηρίζει το θεωρητικό υπόβαθρο της σύστασης μιας οικονομικής-νομισματικής ένωσης, πρακτικά κάτι τέτοιο δεν εφαρμόστηκε στην περίπτωση της Ευρωζώνης και αυτό οφείλεται στα δομικά χαρακτηριστικά της. Οι οικονομίες της Ευρωζώνης παρουσίαζαν ασυμμετρία από τη σύστασή της κιόλας (παρά το κριτήριο σύγκλισης που προάγει τη συνυπευθυνότητα για το κοινό καλό), ενώ οποιαδήποτε σύγκλιση που σημειώθηκε ήταν με βάση τους οικονομολόγους ονομαστική και όχι πραγματική. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι η Ευρωζώνη δεν αποτελεί έναν ιδανικό νομισματικό χώρο, αλλά αντίθετα είναι ευάλωτη σε εξωγενείς παράγοντες.

Το βασικό δομικό χαρακτηριστικό της Ευρωζώνης που συντέλεσε στη δυσλειτουργία είναι η ασυμμετρία μεταξύ των οικονομιών των κρατών-μελών της. Μάλιστα, στο πλαίσιο αυτό, πολλοί μελετητές-οικονομολόγοι υποστήριξαν ,από το ξεκίνημα κιόλας, ότι οι (πραγματικές) οικονομικές ασυμμετρίες θα οδηγούσαν νομοτελειακά σε κρίση. Τα στοιχεία της ασυμμετρίας στο επίπεδο της οικονομικής πολιτικής κατέστησαν αδύναμη την ONE , κάτι που γίνεται φανερό από την επικράτηση του γερμανικού μοντέλου όπου πρώτο μέλημα ήταν η σταθερότητα των τιμών. Το μοντέλο αυτό επικράτησε εξαιτίας της θέσης ισχύος της Γερμανίας κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης της ONE. Το μέλημα της ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας ήταν ,υπό αυτές τις συνθήκες , αποκλειστικά η σταθερότητα τιμών και από αυτόν τον παράγοντα και μόνο δηλωνόταν η συγκέντρωση συναινετικών στοιχείων σχετικά με την άσκηση νομισματικής πολιτικής. Η Γερμανία αποτέλεσε δομικό παράγοντα στη διαμόρφωση του χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και της Ένωσης του Ευρώ διότι ,από τη στρατηγικά καλύτερη θέση της κατά τη διαδικασία σύστασης ο τομέας της οικονομικής διακυβέρνησης θα μπορούσε να είχε σχεδιαστεί με γνώμονα τη μακροπρόθεσμη πολιτική οικονομία και όχι τους βραχυπρόθεσμους στόχους (ή συμφέροντα) , όπως έγινε.

Το σοβαρότερο δομικό πρόβλημα της ONE αποτελεί το γεγονός ότι είναι περισσότερο νομισματική ένωση παρά οικονομική. Η βιωσιμότητα μίας νομισματικής ένωσης εξαρτάται άμεσα από την ύπαρξη κάποιας κοινής οικονομικής πολιτικής. Η έλλειψή της και η αναποτελεσματικότητα των υπαρχόντων δημοσιονομικών κανόνων εξυπηρέτησαν τον ακριβώς αντίθετο σκοπό. Παράδειγμα της απουσίας

κοινής δημοσιονομικής πολιτικής αποτελεί ο προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος είναι εξαιρετικά περιορισμένος. Ο προϋπολογισμός αυτός κάλυπτε το 2016 μόλις το 1% του ευρωπαϊκού ΑΕΠ, ενώ αντίθετα ο προϋπολογισμός των Ηνωμένων Πολιτειών την ίδια χρονιά κάλυπτε το 20% του ΑΕΠ. Ο ευρωπαϊκός προϋπολογισμός κατά τη δεκαετία της κρίσης ήταν ανεπαρκής ώστε να ασκήσει σταθεροποιητική μακροοικονομική πολιτική και για να επιτύχει πραγματική σύγκλιση μεταξύ των οικονομιών. Αξίζει να σημειωθεί ότι έχουν γίνει κινήσεις ώθησης προς σύγκλιση μέσω κονδυλίων από το Ταμείο Συνοχής αλλά δεν επαρκούν, ώστε να καλύψου τον όγκο των απαιτήσεων.

Ένα επιπλέον δομικό πρόβλημα αποτελεί η έλλειψη κοινής δημοσιονομικής πολιτικής στο φορολογικό ανταγωνισμό εντός της Ευρωζώνης. Να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο της δημιουργίας μιας ενιαίας αγοράς όπου η κίνηση κεφαλαίου, ανθρώπινου δυναμικού, αγαθών και υπηρεσιών είναι ελεύθερη, δίχως εμπόδια, επιτρέπει σε πολλές ευρωπαϊκές επιχειρήσεις να μεταφέρουν την έδρα τους σε αυτά, αναζητώντας ευνοϊκότερο φορολογικό καθεστώς. Αυτό μαζί με την απώλεια πολλών θέσεων εργασίας είναι αποτελέσματα έλλειψης συντονισμού των εθνικών φορολογικών πολιτικών.

2.2 Αδυναμίες του συστήματος διακυβέρνησης

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι η ένωση ήταν ετερόκλητη από τη γέννησή της, τόσο ως προς τα ονομαστικά, όσο και ως προς τα πραγματικά μεγέθη των οικονομιών. Ακόμα όμως κι αν υπήρχε βούληση τήρησης των κανόνων εκ μέρους του Συμβουλίου και της Επιτροπής, η εφαρμογή τους θα ήταν αδύνατη, εξαιτίας της περιοριστικής φύσης των κανόνων, σε συνδυασμό με την απώλεια της εθνικής νομισματικής πολιτικής για τα κράτη-μέλη. Κατά γενικό κανόνα, τα κράτη, προκειμένου να ασκήσουν σταθεροποιητική πολιτική, είχαν στη διάθεσή τους τη νομισματική και τη δημοσιονομική πολιτική. Εισερχόμενα στην ΟΝΕ, τα κράτη-μέλη παραιτήθηκαν πλήρως της πρώτης, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα κενό στις δυνατότητες σταθεροποίησης της οικονομίας. Αυτό σε συνδυαστικά με την έλλειψη πανευρωπαϊκών μακροοικονομικών σταθεροποιητών αποτέλεσε κίνητρο για ορισμένα κράτη-μέλη να χρησιμοποιήσουν ακόμα περισσότερο τη δημοσιονομική

πολιτική, με αποτέλεσμα να ενταθούν τα δημοσιονομικά ελλείμματα. Το φαινόμενο αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, του οποίου οι κανόνες προωθούν μία πιο περιορισμένη δημοσιονομική πολιτική. Καταλήγουμε, επομένως, στο συμπέρασμα πως εάν οι κανόνες του ΣΣΑ εφαρμόζονταν, τα κράτη-μέλη θα είχαν ακόμη περισσότερο περιορισμένη δυνατότητα σταθεροποίησης της οικονομίας.

Αναφορικά με τις λειτουργικές αδυναμίες, πρέπει να σημειωθεί ότι από οικονομικούς αναλυτές είχαν επισημανθεί και μάλιστα αρκετά νωρίς (από τη σύσταση της ΕΕ) τα εξής σημεία ως προς το εγχείρημα:

1. Η υπερεθνικοποίηση της νομισματικής πολιτικής δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχες υπερεθνικοποιήσεις άλλων τομέων της οικονομικής πολιτικής. Παρά τους όποιους περιορισμούς, η δημοσιονομική, η εισοδηματική και η κοινωνική πολιτική παραμένουν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην όξυνση του εθνικού ανταγωνισμού ως προς την άσκηση των πολιτικών αυτών και, συνεπώς, μείωση της δυνατότητας των κρατών μελών για μια απολύτως αυτοδύναμη εθνική πολιτική. Άρα, η νομισματική ένωση δεν συνοδεύτηκε από μία αντίστοιχη οικονομική ένωση.
2. Την έλλειψη μηχανισμών αλληλεγγύης μέσω της μεταφοράς εισοδημάτων από τις χώρες που ωφελούνται περισσότερο από την νομισματική ένωση, προς τις χώρες που αντιμετωπίζουν προβλήματα στον εσωτερικό ανταγωνισμό και εμφανίζουν ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών τους με άλλες χώρες της Ευρωζώνης. Αντιθέτως, όλα τα ομόσπονδα κράτη όπως οι ΗΠΑ και η Γερμανία έχουν θεσμοθετήσει τις εξισωτικές πληρωμές υπέρ των φτωχότερων ή δοκιμαζόμενων περιφερειών τους (Hallerberg et al 2009, Cottarelli 2012, Rogoff 2012). αγνοήθηκε η σημασία της εξισορόπησης του ισοζυγίου πληρωμών εντός της Ευρωζώνης και θεωρήθηκε ότι το βάρος της προσαρμογής οφείλουν να το φέρουν αποκλειστικά τα ελλειμματικά κράτη μέλη (Wolf 2012, Hörner and Rödl 2012). Η χρηματοδότηση των εμπορικών

ελλειμμάτων των χωρών του Κοινοτικού νότου αφέθηκε στις αγορές.

3. Περιορισμός της παρεμβατικής ικανότητας της κοινής νομισματικής πολιτικής. Η νομισματική πολιτική της Ευρωζώνης (αντίθετα με αυτή των ΗΠΑ) έχει ως στόχο τη διασφάλιση της νομισματικής σταθερότητας αποκλειστικά, με ανώτατο μέσο ετήσιο πληθωρισμό το 2%. Έτσι, αποκλείονται άλλοι στόχοι (π.χ οικονομική μεγέθυνση και της απασχόληση) στερώντας έτσι από τα κράτη μέλη ένα σημαντικό εργαλείο της αντικυκλικής πολιτικής. Η συγκεκριμένη στόχευση της νομισματικής πολιτικής ήταν αποτέλεσμα της γερμανικής επιμονής προκειμένου να συμμετάσχει στην ΟΝΕ.
4. Μείωση της δυνατότητας των κρατών μελών να ασκήσουν αντικυκλικές μακροοικονομικές πολιτικές. Η υπερεθνικοποίηση της νομισματικής πολιτικής, οι θεσμικοί και πραγματικοί περιορισμοί στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής, και η εξαφάνιση της εθνικής συναλλαγματικής πολιτικής εντός της Ευρωζώνης αποδυνάμωσαν την παρεμβατική ικανότητα των κρατών μελών. Συνεπώς, σε περιόδους αύξησης των εξωτερικών ελλειμμάτων ή σε περιόδους ύφεσης τα κράτη μέλη καλούνται να εφαρμόσουν μέτρα, κυρίως, της εισοδηματικής και της διαρθρωτικής πολιτικής, προκαλώντας κοινωνικές αντιδράσεις. Ο προϋπολογισμός της Ένωσης, λόγω του πολύ χαμηλού ύψους του, αλλά και λόγω της στόχευσης του δεν προσφέρεται για την άσκηση κοινής αντικυκλικής δημοσιονομικής πολιτικής.
5. Απουσία μηχανισμών πρόληψης και διαχείρισης κρίσεων. Το έλλειμμα αυτό μπορεί να αποδοθεί στην αφελή προσδοκία των τότε πολιτικών ηγεσιών των κρατών μελών, ότι η νομισματική σταθερότητα και η δημοσιονομική πειθαρχία, σε συνδυασμό με το χαλαρό συντονισμό της οικονομικής πολιτικής, θα απέτρεπαν την εμφάνιση διαταραχών ή κρίσεων στο εσωτερικό της Ευρωζώνης ή θα τις περιόριζαν στην επικράτεια μεμονωμένων κρατών,

χωρίς κινδύνους μετάδοσης στα άλλα μέλη της νομισματικής ένωσης. Η προειδοποίηση για τη δυνατότητα εμφάνισης ασυμμετρικών διαταραχών στα κράτη μέλη αγνοήθηκε (Eichengreen 2009). Η ανυπαρξία θεσμοθετημένων μηχανισμών πρόληψης και διαχείρισης κρίσεων, ενδεχομένως, να ήταν σκόπιμη, προκειμένου να μην υπάρξει ανασφάλεια στις αγορές.

6. Εξάρτηση των κρατών μελών από τις ιδιωτικές χρηματοπιστωτικές αγορές και την απουσία «έσχατου καταφύγιου» (last resort) σε περιόδους κρίσεων ρευστότητας ή φερεγγυότητας. Τα κράτη μέλη, σε αντίθεση με όλα σχεδόν τα άλλα κράτη του κόσμου, δεν έχουν καμία δυνατότητα προσφυγής στις κεντρικές τους τράπεζες σε περιόδους κρίσεων. Συνεπώς, ο δανεισμός τους σε ευρώ είναι ουσιαστικά ανάλογος του δανεισμού σε ξένο νόμισμα. Εάν οι αγορές σταματήσουν το δανεισμό τότε η μόνη λύση είναι ο εξωτερικός δημόσιος δανεισμός ή η χρεοκοπία (De Grauwe 2011 and 2012).

Τα αποτελέσματα της ύπαρξης των δομικών ζητημάτων της ΟΝΕ επηρέασαν πολύ σημαντικά την πορεία της ευρωπαϊκής οικονομίας. Με την εμφάνιση της κρίσης το 2008, η Ένωση έδειξε τις δυσλειτουργίες της απέναντι σε εξωγενείς παράγοντες. Οι χώρες της Ευρωζώνης καθυστέρησαν πολύ να ανακάμψουν σε σχέση με τις ΗΠΑ και τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ και, παρά την πρόσφατη ανάκαμψη, η ανεργία παραμένει σε υψηλό επίπεδο. Η ανισότητα μεταξύ του κέντρου και της περιφέρειας διευρύνεται, καθώς η ανισοκατανομή των ωφελειών της ενιαίας αγοράς συνεχίζεται. Επιστρέφουμε στο κομμάτι της δυσλειτουργικής διαχείρισης της κρίσης κατά τη δεκαετία 2010-2020 όπου οι αρχικές επιλογές των κρατών είχαν σκοπό να λύσουν βραχυχρόνια προβλήματα και όχι αυτά που διαιώνιζαν την κρίση στην Ευρώπη. Επιπλέον, τα συμφέροντα των κρατών ήταν αντίθετα και έρχονταν σε σύγκρουση και μπροστά στις καταστροφικές συνέπειες της κρίσης οι παρεμβάσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση έγιναν βεβιασμένα και χαρακτηρίστηκαν από ασάφεια. Ένα ακόμα στοιχείο, όσον αφορά το

κομμάτι αυτό, είναι ότι η Ένωση τόνισε τη σημασία των ισχυρών κρατών στην αντιμετώπιση της κρίσης με αποτέλεσμα η Γερμανία και η Γαλλία στην αρχή της δεκαετίας να παρουσιάσουν διαφορετικές πολιτικοοικονομικές στρατηγικές. Τέλος, αναφορικά με τη διαχείριση της οικονομικής κρίσης, δυσλειτουργικός παράγοντας ήταν η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η οποία ήταν απρόθυμη να παίξει το ρόλο του δανειστή έκτακτης ανάγκης. Ωστόσο, κατά γενική ομολογία, έγιναν θεσμικές αλλαγές στις οποίες η Ευρωπαϊκή Ένωση έπεξε καταλυτικό ρόλο ως προς τη διατήρηση της κανονικότητας. Οι αλλαγές που προτάθηκαν αφορούσαν και το ιδεολογικό πλαίσιο της Ένωσης (τουλάχιστον αυτό των κυρίαρχων οικονομιών), πράγμα που δε θα μπορούσε να αποφευχθεί.

Το σύστημα διακυβέρνησης της Ευρωζώνης ακόμα δε λειτούργησε αποτελεσματικά ως προς τη δημοσιονομική πειθαρχία καθώς εφαρμόστηκε ελαστική πολιτική για τις διαδικασίες και τις κυρώσεις για τα δημοσιονομικά ελλείμματα. Ρήτρες αναφορικά με τα δημοσιονομικά ελλείμματα εισήχθησαν το 2005 με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης και υιοθετήθηκαν από τα περισσότερα κράτη μέλη από το 2008. Σύμφωνα με τις ρήτρες αυτές, οι περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δε θα μπορούσαν να ενταχθούν σήμερα στην ΟΝΕ. Ακόμη, τα ελλείμματα στο εξωτερικό εμπόριο οδήγησαν τις περιφερειακές χώρες της Ένωσης σε υψηλό δανεισμό από τις χώρες του Βορρά, κάτι που οδήγησε σε αποκλίσεις ως προς τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, τις αμοιβές εργασίας, τις τιμές και στις κοινωνικές δαπάνες. Όλα τα παραπάνω προκάλεσαν διαταραχές στις χώρες της περιφέρειας, που οφείλονταν στην ασύμμετρη ανάπτυξη των χωρών της Ευρώπης και συνεπώς οδήγησαν στην δεκαετή κρίση της Ευρωζώνης. Το ερώτημα που γεννάται εδώ είναι το αν και κατά πόσο το ελλειμματικό σύστημα διακυβέρνησης της Ευρώπης ευνόησε την κρίση και τον παρατεταμένο της χαρακτήρα στην Ελλάδα.

Κεφάλαιο 3 : Οικονομική αλληλεγγύη της Ευρωζώνης προς την Ελλάδα (Μελέτη Περίπτωσης)

3.1 Η στάση της Ευρωζώνης απέναντι στην Ελλάδα. Κατά πόσο ήταν αλληλέγγυα

Η κρίση στη χώρα μας αποκάλυψε τη ασθενική δυνατότητα διαχείρισης κρίσεων της Ευρωζώνης καθώς επίσης και τη μετατόπιση του βάρους στις χώρες της περιφέρειας. Επιπλέον, η γερμανική εφημερίδα Handelsblatt στήριξε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση κράτησε ιδιαίτερα σκληρή στάση απέναντι στην Ελλάδα. Η Ελληνική κρίση κατέδειξε ότι το σύστημα της ΟΝΕ εμφανίζει τεράστια προβλήματα στη λήψη αποφάσεων (Hughes 2011). Δεν ανέπτυξε μία κοινή στρατηγική αντιμετώπισης των συνεπειών της χρηματοπιστωτικής κρίσης και αντέδρασε με σημαντική καθυστέρηση στην αντιμετώπιση της ελληνικής κρίσης χρέους και ρευστότητας των άλλων χωρών της περιφέρειας λόγω απουσίας ενός θεσμοθετημένου κεντρικού συστήματος διαχείρισης κρίσεων και κατανομής ρόλων. Έτσι, όλοι οι δρώντες (ΕΕ, κράτη-μελη, διεθνείς οργανισμοί) εξέφρασαν και εκφράζουν αποκλίνουσες απόψεις, χωρίς να υπάρχει ένα ενιαίος συντονισμός αυτών, με αποτέλεσμα να αποσταθεροποιούνται οι αγορές. Το Συμβούλιο Κορυφής της Ευρωζώνης αναδείχθηκε μεν σε κορυφαίο όργανο λήψης αποφάσεων, χωρίς όμως να περιορίζει αποκλίνουσες αποσταθεροποιητικές δράσεις άλλων δρώντων εντός ή εκτός της Ευρωζώνης. Η συνεχής δημοσιοποίηση διαφορετικών απόψεων και εκτιμήσεων και η ανοικτή οικονομική διπλωματία προκάλεσαν ανασφάλεια στις κοινωνίες και στις αγορές και επιδείνωσαν την κατάσταση. Η εμπλοκή του ΔΝΤ στη διαχείριση της ευρωπαϊκής κρίσης και η υιοθέτηση των μεθόδων δανεισμού και εποπτείας του έδειξε την αδυναμία των χωρών της ΟΝΕ να διαχειριστούν μόνες τους την κρίση (Matthes 2010, Kyriakopoulos 2011). Τέλος, ερωτήματα εγείρονται σχετικά με τη δημοκρατική υπόσταση των αποφάσεων διαχείρισης της κρίσης (Hughes 2011). Και αυτό επειδή οι αποφάσεις λαμβάνονται από τις εθνικές κυβερνήσεις και τα Κοινοτικά όργανα χωρίς την προηγούμενη συμμετοχή των εθνικών κοινοβουλίων και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Η αλήθεια είναι πως το μοντέλο αλληλεγγύης της Ευρωζώνης απέναντι στην Ελλάδα, περιελάμβανε όρους, δεσμεύσεις και προϋποθέσεις ώστε να λάβει πακέτα στήριξης. Οι όροι των πακέτων

στήριξης στόχο είχαν τη βιωσιμότητα των δημοσίων χρεών , την ανταγωνιστικότητα της χώρας και τη μείωση της ανεργίας σε με εναν μακροπρόθεσμο (θεωρητικά) σχεδιασμό. Η υπό όρους βοήθεια ήρθε από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας της Ευρώπης. Τα ποσά που δόθηκαν στην Ελλάδα από τους παραπάνω μηχανισμούς στήριξης είχαν πολύ υψηλά επιτόκια σε σχέση με τον απαιτούμενο χρόνο αποπληρωμής τους και αυτό είναι κάτι που αμφισβητεί τον όρο αλληλεγγύης στα Ευρωπαϊκά πλαίσια. Πρόκειται για λογική αμφισβήτηση , αν αναλογιστούμε το ότι οι εταίροι δε θα μπορούσαν να αφήσουν αβοήθητη μια χώρα της ΟΝΕ ούτως ή άλλως καθώς ,αν γινόταν κάτι τέτοιο, η υποτίμηση του νομίσματος της Ευρωζώνης (€) θα ήταν αναπόφευκτη και δεδομένη.

Από την αλλη πλευρά υπενθυμίζεται πως στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν υπήρχε θεσμικό πλαίσιο για δημοσιονομική αλληλεγγύη με μέριμνα υπέρ των πιο αδύναμων χωρών. Και η αλήθεια είναι ότι τη δεκαετία πριν το ξέσπασμα της κρίσης καμία χώρα δεν ήταν δημοσιονομικά πειθαρχημένη, ώστε να αναπτυχθεί πρόσφορο έδαφος για τη δημιουργία ειλικρινούς αλληλεγγύης και εμπιστοσύνης. Έτσι τα μνημόνια ηρθαν στη χώρα ύστερα από περίπλοκες διαβουλεύσεις μεταξύ των εταίρων και περιελάμβαναν πολύ σκληρά μέτρα για την κοινωνία προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα του χρέους και να μη μεταδοθεί το μέγεθος της ύφεσης στις επόμενες χώρες , προκαλώντας ντόμινο και τελικώς υποτίμηση του ευρώ (€). Επιπλέον σκοπός της Ευρωζώνης μέσω των μνημονιακών όρων για την παροχή βοήθειας ήταν να αποθαρρυνθούν τετοιες συμπεριφορές δημοσιονομικής απειθαρχίας στο μέλλον. Παράλληλα οι εταίροι και οι κυβερνήσεις των κρατών ενώ έθεσαν αυστηρά μέτρα για τους λαούς, δεν εδειξαν αυστηρότητα απέναντι στις τράπεζες για τις ανεύθυνες πρακτικές τους. Αντιθέτως , προσπάθησαν να τις σώσουν μέσα από ορισμένα μέτρα. Αυτό υποδεικνύει την αδυναμία εκτίμησης χρονικού βάθους της κρίσης και του μακροοικονομικού περιβάλλοντος μαζί με τις περικοπές δημοσίων έργων και εγγειοβελτιωτικών κινήσεων. Ενδεικτικό παράδειγμα τέτοιας συμπεροφάς είναι ότι δεν τέθηκε έγκαιρα το ζήτημα αναδιάρθρωσης του χρέους διότι αυτό σαφώς θα προκαλούσε τραπεζικές κρίσεις στις χώρες που βρίσκονταν στο "τιμόνι" διαχείρισης της ευρωπαϊκής κρίσης.

Ωστόσο, είναι αλήθεια ότι αναθεωρήκαν καποιοι όροι μετέπειτα (με το δευτερο μνημόνιο) ,καθώς τα μέτρα αποδείχθηκαν ανεπαρκή για να αποκαταστήσουν το πρόβλημα ανταγωνιστικότητας της χώρας μας. Σε αυτή τη φάση (2012) η Ευρωζώνη και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο χρηματοδότησαν την Ελλάδα γιατί βρισκόταν σε ακαμψία, σχεδόν ανύμφορη να βγει στις αγορές και αναγκασμένη να δανείζεται με υψηλά επιτόκια , καθώς είχε χάσει την αξιοπιστία της διεθνώς.

Η αλληλεγγύη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο τρόπος διεξαγωγής της, όπως περιγράφηκε παραπάνω τίθεται προς αμφισβήτηση καθώς η λήψη τόσο αυστηρών μέτρων μετέθεσε το βάρος των αποπληρωμών σε επόμενες γενιές, κάτι που μαρτυρά την έλλειψη αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών. Ακόμη, η παροχή της οικονομικής αλληλεγγύης απέτυχε να αυξήσει τα επίπεδα ανταγωνιστικότητας της χώρας καθώς τα πρωτογενή πλεονάσματα που απαιτήθηκαν για τη διατήρηση βιωσιμότητας του χρέους, απαιτούσαν με τη σειρά τους περικοπές στις δημόσιες δαπάνες και επενδύσεις. Αυτό φυσικά πυροδότησε τη διαιώνιση της κρίσης (με την παράλληλη φυσικά παράταση διάρκειάς της). Επιπλέον, η μείωση στις δημόσιες δαπάνες είναι κάτι που εκτός από υπόσκαψη της μελλοντικής και ουσιαστικής ανάπτυξης της χώρας, μαρτυρά ξεκάθαρα την έλλειψη οριζόντιας αλληλεγγύης με τη υποβάθμιση των δημόσιων υπηρεσιών προς τους πολίτες. Ακόμη, η Ευρωζώνη δεν ενθάρρυνε τις επενδύσεις στην Ελλάδα , γεγονός που την έπληξε σε πολλούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας. Τέλος, το PSI είχε ως αποτέλεσμα να μειωθεί το ελληνικό χρέος κατά περίπου 30% του ΑΕΠ, αλλά δε βελτίωσε σημαντικά τη βιωσιμότητά του, αφού τα χρήματα που εισέπραξε η χώρα τα διέθεσε στις τράπεζες ώστε να ανακάμψουν από τις ζημιές που είχε προκαλέσει σε αυτές το ίδιο το PSI. Το μέρος του χρέους που ήταν διαθέσιμο για κούρεμα μετά την ενέργεια αυτή, συρρικνώθηκε σημαντικά.

Πιο αναλυτικά, σκοπός της χορήγησης δανείων προς τη χώρα μας δεν ήταν μόνο η διάσωση της Ελλάδος η , αλλά η διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας τόσο στην ΟΝΕ όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο με την παράλληλη εξασφάλιση της συνοχής της ΟΝΕ. Επομένως, ο στόχος της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας ενεργοποίησε τους εταίρους στην εκδήλωση έμπρακτης οικονομικής αλληλεγγύης.

Αναφορικά με τα ποσά ή με τη βοήθεια που έλαβε η Ελλάδα σε οικονομικούς όρους από την Ευρωζώνη, ανέρχονταν κατά το πρώτο πρόγραμμα προσαρμογής στα 73 δις Ευρώ και κατά το δεύτερο στα 142,9 δις Η οικονομική αλληλεγγύη και τα δάνεια που χορηγήθηκαν είχαν υψηλό επιτόκιο, των οποίων οι όροι αναθεωρήθηκαν τον Μάρτιο του 2011 αφορά την επιμήκυνση χρονικού περιθωρίου αποπληρωμής των δανείων στα 7,5 έτη. Ακόμη, η εφαρμογή του δεύτερου προγράμματος προσαρμογής αποφασίστηκε την επόμενη χρονιά καθώς κρίθηκε πως η έως τότε οικονομική βοήθεια δεν ήταν επαρκής για την επανάκαμψη της οικονομίας της Ελλάδας. Το Νοέμβριου του 2012 αναπροσαρμόστηκαν οι όροι και πάλι καθώς οι αντοχές της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στα μέτρα του τριμερούς μηχανισμού στήριξης δεν ήταν μεγάλες ενώ στην Ελλάδα παρατηρήθηκε έντονη πολιτική αστάθεια με δυο εκλογικές αναμετρήσεις και το ενδεχόμενο του Grexit να αποκτά υπόσταση καθώς αυξήθηκε η διαρροή κεφαλαίων στο εξωτερικό. Αργότερα αποφασίστηκε από τις Ευρωπαϊκές χώρες, δεδομένων των συνθηκών, να μειωθεί το επιτόκιο των δανείων που χορηγήθηκαν στη χώρα και το δημόσιο χρέος της χώρας στο 124% του ΑΕΠ μέχρι το 2020.

Συμπερασματικά η ελληνική κρίση κατέδειξε ότι από την πλευρά της Ευρωζώνης, χρειάζονται περισσότερες πράξεις και λιγότερες αποσταθεροποιητικές δηλώσεις. Χρειάζεται επιμήκυνση της δημοσιονομικής προσαρμογής, με αναδιάρθρωση η/και άφεση ενός μέρους του δημόσιου χρέους, γενναία παροχή ρευστότητας και στήριξη της ανάπτυξης της κάθε χώρας που βρίσκεται σε κρίση.

3.2 Η στάση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας απέναντι στην Ελλάδα

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα με τη συνολική στάση των ηγετών έναντι στην δημοσιονομική αυθαιρεσία αποφάσισε να επικαλεστεί την απαγόρευση νομισματικής χρηματοδότησης των ελλειμάτων. Όμως πρέπει να εξετασθεί η στάση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για να απαντηθεί το εξής ερώτημα: Κατά πόσο η στάση της ΕΚΤ

ανατροφοδότησε το φαύλο κύκλο της Ελληνικής κρίσης . Φυσικά , εφόσον το ζητούμενο είναι να αποφευχθούν στο μέλλον ακατάλληλοι χειρισμοί στην αντιμετώπιση κρίσεων , θα γίνει μια προσπάθεια εξέτασης αιτίου-αιτιατού, των λόγων δηλαδή που οδήγησαν ενδεχομένως σε αυτούς τους χειρισμούς.

Σαφώς και αναλογούν ευθύνες για την ανατροφοδότηση του κύκλου της κρίσης στην ΕΚΤ, καθώς πρόκειται για δομικό μέρος της Ευρωζώνης με αρμοδιότητα την προάσπιση του ενωσιακού νομίσματος. Η ΕΚΤ αρχικά, άσκησε εξουσία στα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης με δυσανάλογο τρόπο. Επιπλέον, η εξουσία που της είχε δοθεί (από το σχεδιασμό της κιάλας), την καθιστούσαν τυπικά πλήρως ανεξάρτητη από τις πολιτικές διαδικασίες, γεγονός που κανονικά έπρεπε να χειριστεί με διαφάνεια , αμεροληψία και δικαιοσύνη προς όλες τις χώρες και τις κατευθύνσεις. Αντίθετα , αυτό που επικράτησε άτυπα ήταν η άρση της ανεξαρτησίας της ΕΚΤ. Πρόκειται για κάτι σχεδόν <<αυταπόδεικτο>> που απορρέει από τα εξής γεγονότα :

- Το 2010 το Eurogroup εισήγαγε άτυπο κανόνα μέσω του οποίου

η ΕΚΤ μπορεί να αποφασίσει τη διάσωση ή μη των τραπεζών ανάλογα με την εντολή που θα πάρει από το Eurogroup. Πρόκειται για αρμοδιότητα-απόφαση που τυπικά ανήκε στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μέχρι πρότινος.

- Το 2015 η ΕΚΤ αποτελούσε τη λιγότερο ανεξάρτητη τράπεζα στον

ανεπτυγμένο κόσμο. Το επιχείρημα πάνω στο οποίο στηρίχθηκε αυτή η θέση ήταν ότι η ΕΚΤ σε σχέση με την Ομοσπονδιακή Κεντρική Τράπεζα των Ηνωμένων Πολιτειών (Fed), καθυστερεί χαρακτηριστικώς να μειώσει το επιτόκιο κύριας αναχρηματοδότησης ενώ προχωρά σε αύξησή του τον Απρίλιο και τον Ιούλιο του 2008, επικαλούμενη πιθανή αποσταθεροποίηση των πληθωριστικών προσδοκιών. Παράλληλα

αποκλείει κάθε συζήτηση για μέτρα ποσοτικής χαλάρωσης προς την Ελλάδα.

- Το Εκτελεστικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας

αμφισβητούσε τη νομιμότητα των αποφάσεών του, ζητώντας νομική γνωμοδότηση και εξέταση αυτών (4 Φεβρουαρίου 2015). Παράλληλα, πρέπει να σημειωθεί ότι η ΕΚΤ αρνήθηκε να δημοσιεύσει τα όποια πορίσματα θα προέκυπταν από τη νομική γνωμοδότηση που θα δεχόταν, επικαλούμενη το προνόμιο συνηγόρου-πελάτη.

Τα στοιχεία αυτά, δηλώνουν εμμέσως πλην σαφώς ότι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είναι πολιτικώς υποκινούμενη με αποτέλεσμα να συμπεριφέρεται με ασυνέπεια ως προς την υποστήριξη των χωρών της Ευρωζώνης. Αναλυτικότερα, αρχικά εντός της ευρωζώνης το επιτόκιο καθορίζεται από την ΕΚΤ με γνώμονα την σταθερότητα των τιμών στο σύνολο της νομισματικής περιοχής (ενιαίο ονομαστικό επιτόκιο). Αυτό σημαίνει πως οι χώρες που έχουν σχετικά υψηλότερο πληθωρισμό αντιμετωπίζουν χαμηλό πραγματικό κόστος δανεισμού, ενώ το αντίθετο ισχύει για τις χώρες του πυρήνα που έχουν σχετικά χαμηλότερο πληθωρισμό. Συγκεκριμένα, αναφορικά με την Ελλάδα, αποτέλεσμα του χαμηλού πραγματικού κόστους δανεισμού ήταν η αύξηση των πιστώσεων. Η αύξηση αυτή στις πιστώσεις επί των δανείων συνδυαστικά με την άνοδο των τιμών επιδείνωσαν την ανταγωνιστική ικανότητα της Ελλάδας και αύξησε τα ελλείματά της (στο εξωτερικό και το δημοσιονομικό ισοζύγιο). Πρόκειται για ένα φαύλο κύκλο που δημιουργήθηκε από την πολιτική Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και κατέστησε τη χώρα ακόμα πιο ευάλωτη σε εξωτερικούς κινδύνους (π.χ διακοπή εξωτερικών χρηματοδοτήσεων).

Για την επιδείνωση και η διαιώνιση της ελληνικής κρίσης, ευθύνεται και αποτελεί μέρος της η ασύμμετρη πολιτική της ΕΚΤ, πολιτική που υιοθετείται από τα πρώτα χρόνια κιόλας της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ). Η ΕΚΤ απασχολείται από το ενδεχόμενο παγίδευσης των οικονομιών με χαμηλό πληθωρισμό σε χρόνιο καθεστώς αποπληθωρισμού, κατά τη διάρκεια των συζητήσεων για την επίδραση των επίμονων και υψηλών πληθωριστικών αποκλίσεων στον

μηχανισμό διάδοσης της νομισματικής πολιτικής. Έτσι στοχεύει σε χαμηλά ποσοστά πληθωρισμού (κοντά στο 2% ετησίως). Παράλληλα, επιδιώκοντας την επίτευξη μεσοπρόθεσμων στόχων, αφήνει να εννοηθεί πως είναι διατεθειμένη να ανεχθεί βραχυπρόθεσμο πληθωρισμό υψηλότερο του 2%. Αυτή ήταν μια κίνηση υποστήριξης για της χώρες του πυρήνα της Ευρωζώνης, η οποία δεν έγινε προς τις χώρες της περιφέρειας (όπως η Ελλάδα) ούτε κατά τη διάρκεια της εξάπλωσης των συνεπειών της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και αργότερα της κρίσης στην ευρωζώνη, αυξάνει το βασικό επιτόκιο πολιτικής (2008 και 2011 αντιστοίχως), την ίδια στιγμή που ο ρυθμός πιστωτικής επέκτασης στην περιφέρεια υποχωρεί ραγδαίως .

Αναφορικά με τη διαχείριση των ομολόγων, η πολιτική της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας διευκόλυνε τη δημοσιονομική απειθαρχία πριν από την εμφάνιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης, καθώς θεώρησε το σύνολο των κυβερνητικών ομολόγων, ακόμα και αυτών με ωρίμαση μεγαλύτερη των δέκα ετών και ανεξαρτήτως εθνικής προέλευσης, ως τίτλων χωρίς κίνδυνο. Αυτή η κίνηση ενθάρρυνε το κυβερνητικό δανεισμό και χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εξέλιξη του ελληνικού δημοσιονομικού ισοζυγίου. Με την εμφάνιση της κρίσης, η πολιτική που εφαρμόζει η ΕΚΤ σχετικά με τα κριτήρια αποδοχής ομολόγων, ενέχει μία πελατειακή σχέση μεταξύ παροχής ρευστότητας στις αξιόχρεες τράπεζες και τράπεζες κινδύνου. Σε περιόδους δυσλειτουργίας ή, ακόμα ακριβέστερα, καθήλωσης της τραπεζικής αγοράς, η ΕΚΤ αναλαμβάνει ρόλο δανειστή ύστατης καταφυγής για τις τράπεζες παρέχοντάς τους την απαιτούμενη ρευστότητα. Από την άλλη πλευρά, ο βαθμός χαλάρωσης των κριτηρίων αποδοχής τίτλων (ομολόγων) ως ενεχύρων και οι περικοπές αποτίμησης επί της ονομαστικής τους αξίας, προσδιορίζουν το ύψος της παρεχόμενης ρευστότητας και συγχρόνως τον κίνδυνο στον ισολογισμό της. Συγκεκριμένα, σχετικά με την Ελλάδα, η ΕΚΤ δέχεται ελληνικά ομόλογα το 2015 << κατ' εξαίρεση>> ως εγγύηση σε πράξεις αναχρηματοδότησης, ενώ τα ομόλογα αυτά δεν πληρούσαν τα κριτήρια επιλεξιμότητας, δεδομένης της υποβάθμισης πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας.

Κατά γενική παραδοχή, η χρηματοπιστωτική κρίση δε βρήκε προετοιμασμένο το σύστημα της Ευρωζώνης και δε θα μπορούσε να βρει έτοιμο το σύστημα της ΕΚΤ ως προς την αποφασιστική διαχείρισή

του. Έτσι, οι παρεμβάσεις της ΕΚΤ δεν είναι ούτε έγκαιρες ούτε αποτελεσματικές (ειδικότερα στην αρχή της κρίσης). Αναμφισβήτητα στην υπόθεση της Ελλάδας αποτέλεσε μέρος του προβλήματος με τις περισσότερες πολιτικές της, καθώς ανατροφοδότησε τον κύκλο δανεισμού όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω. Ωστόσο, η απόφασή της να δεχτεί ως ενέχυρα ελληνικά κυβερνητικά ομόλογα και τίτλους με εγγύηση της ελληνικής κυβέρνησης από οικονομική άποψη, διευκόλυνε την πρόσβαση σε ρευστότητα των ελληνικών, κυρίως, τραπεζών σε μία κρίσιμη στιγμή. Τα μελανά σημεία στην αποδοχή των ελληνικών ομολόγων αφορούσαν πρώτον την έλλειψη κριτηρίων επιλεξιμότητας (όπως προαναφέρθηκε) και δεύτερον την καθυστερημένη αποδοχή τους (2015) από την ΕΚΤ, γεγονός που επιδείνωσε την αβεβαιότητα στη χώρα.

Συνολικά παρέμβαση της ΕΚΤ ήταν ανεπαρκής (de Grauwe 2012, Cottarelli 2012). Στην κρίση της Ευρωζώνης, η ΕΚΤ προσπάθησε να αντιδράσει με διάφορα μέσα (π.χ τη μείωση των κεντρικών της επιτοκίων, την παροχή ρευστότητας στο τραπεζικό σύστημα, την αποδοχή τίτλων με μειωμένη αξιολόγηση και με την απόκτηση στη δευτερογενή αγορά ομολόγων των κρατών σε κρίση {Welfens 2012}). Οι παρεμβάσεις της ΕΚΤ για τη στήριξη της Ελλάδας, όπως και των άλλων χωρών σε κρίση, λαμβάνονταν και υλοποιούνταν με μεγάλη καθυστέρηση, με αποτέλεσμα να μειώνεται η αποτελεσματικότητά τους (Hughes 2011). Για παράδειγμα, η παροχή μακροπρόθεσμης ρευστότητας έλαβε χώρα σε μια φάση όπου είχε καταργηθεί η διατραπεζική αγορά χρήματος και είχε μειωθεί η πιστοληπτική ικανότητα των χωρών σε κρίση. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα μέρος της ρευστότητας που παρείχε η ΕΚΤ να επιστρέψει ως κατάθεση των τραπεζών στα ταμεία της και βέβαια να μην βελτιωθούν οι όροι χρηματοδότησης των κρατών της Κοινοτικής περιφέρειας (Welfens 2012). Εδώ τίθεται και ένα ζήτημα ηθικής τάξεως: Η ΕΚΤ παρέχει ρευστότητα στις ιδιωτικές τράπεζες με επιτόκιο 1%, οι οποίες εν συνεχεία δανείζουν τα κράτη σε κρίση με πολύ υψηλότερο ή τα κράτη με αξιολόγηση AAA με πολύ χαμηλό. Πέραν τούτου, η ΕΚΤ, παρόλο που απέκτησε μεγάλο μέρος των ελληνικών ομολόγων στις δευτερογενείς αγορές σε τιμή πολύ κάτω από την ονομαστική τους, αρνήθηκε όχι

μόνον κούρεμα αλλά επέβαλε την εξόφλησή τους στη ονομαστική τιμή τους, πραγματοποιώντας σημαντικά κέρδη (Reuters 2012b).

3.3. Η στάση της Ελλάδας – Οι ευθύνες της την περίοδο 2010-2020

Κάνοντας λόγο για τη δεκαετή κρίση 2010-2020 και τη θέση της Ελλάδας αναφορικά με την πολιτική οικονομία της Ευρώπης, δεν μπορεί να παραλειφθούν οι ευθύνες της ίδιας της χώρας ως αίτια της κρίσης ή ως αίτια διαιώνισης των προβλημάτων. Αρχικά, η σοβαρότητα της κρίσης και το μέγεθός της ήταν στοιχεία που δεν είχαν γίνει αντιληπτά με το ξέσπασμα αυτής. Επιπλέον, η κρίση στην Ελλάδα συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με τις επιπτώσεις μιας γενικευμένης διεθνούς οικονομικής κρίσης. Πιο συγκεκριμένα, τα τελευταία έτη το δημόσιο χρέος της χώρας μας μεγάλωνε όλο κι περισσότερο, διότι τα προηγούμενα χρόνια η Ελλάδα δανειζόταν υπέρογκα ποσά με σκοπό την ανάπτυξη δημόσιων έργων αλλά και την κάλυψη των έργων που πραγματοποιήθηκαν λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας. Συνεπώς, η αιτία της οικονομικής καταστροφής θα μπορούσε να ειπωθεί, πως ήταν οι ανισορροπίες, που συσσωρεύτηκαν στη χώρα πριν από το 2007. Έως τότε η χώρα μας θεωρούνταν, λανθασμένα όπως αποδείχθηκε, το ίδιο ανταγωνιστική αλλά και αξιόπιστη με άλλες χώρες της Ευρωζώνης. Τα δεδομένα αυτά άλλαξαν από το δεύτερο μισό του 2009 και έπειτα, αφού βγήκαν στην επιφάνεια οι μεγάλες τρύπες που υπήρχαν στο ισοζύγιο πληρωμών, το χρέος, τα τεράστια κρατικά ελλείμματα και η μειωμένη ανταγωνιστικότητά της. Έτσι λοιπόν, ήλθε στη επιφάνεια η υπερχρέωση του ελληνικού δημοσίου.

Η εκδήλωση μιας κρίσης πολλές φορές οφείλεται στην μέχρι τότε "συμπεριφορά" και διαχείριση μιας χώρας. Η κρίση της Ελλάδας ανήκει σε αυτές τις περιπτώσεις διότι το προηγούμενο ακριβώς διάστημα (2000-2007) η ελληνική οικονομία σημείωσε ανάπτυξη με μέσο ετήσιο ρυθμό μεγαλύτερο του 4,2%. Ωστόσο, η εν λόγω ανάπτυξη στηρίχθηκε στην εγχώρια ζήτηση, η οποία αυξανόταν με ρυθμό 4,5%, λόγω της

ιδιωτικής κατανάλωσης, που οφειλόταν τόσο στην αύξηση των εισοδημάτων όσο και στην αύξηση της καταναλωτικής πίστης. Επιπροσθέτως, οι επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου παρουσίαζαν αύξηση με ετήσιο ρυθμό σχεδόν 8%, όμως σημαντικό τμήμα τους αφορούσε κατοικίες, που λόγω των χαμηλών τόκων των στεγαστικών δανείων καθώς και των προσδοκιών αύξησης των εισοδημάτων, σημείωσαν αύξηση με ετήσιο ρυθμό 9,7%. Ο πληθωρισμός διατηρήθηκε σε χαμηλά επίπεδα, ενώ διαμορφώθηκε στο 3,3% ετησίως κατά μέσο όρο. Ακόμη, με την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ έως το 2007, η διεθνής ανταγωνιστικότητα μειώθηκε κατά 14% βάσει των σχετικών τιμών καταναλωτή και κατά 19,3% βάσει του σχετικού κόστους εργασίας. Επιπλέον, παρατηρήθηκε αύξηση των εξαγωγών τόσο προϊόντων όσο και υπηρεσιών, με ετήσιο ρυθμό 3,4% την περίοδο 2001-2007. Συνεπώς, η ιδιωτική κατανάλωση καθώς επίσης και οι επενδύσεις σε κατοικίες αποτέλεσαν την κινητήρια δύναμη για την ραγδαία άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας της Ελλάδος το διάστημα 2000-2007. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί, πως αφού η εγχώρια παραγωγή δεν είχε τη δυνατότητα να ανταπεξέλθει ούτε ποιοτικά ούτε και ποσοτικά στην εγχώρια ζήτηση, οι εισαγωγές κάλυψαν τις ανάγκες και αύξησαν σταδιακά το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε από 3% σε 8,5%. Οσον αφορά τις εισαγωγές, αυτές χρηματοδοτήθηκαν με εξωτερικό δανεισμό, του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα της οικονομίας με χαμηλούς τόκους.

Από τα παραπάνω προκύπτουν ορισμένα αίτια που οδήγησαν στη κρίση του 2009 και οφείλονται κυρίως στη διαχείριση της Ελληνικής πλευράς (είτε γίνεται λόγος για κυβερνήσεις, είτε για ιδιώτες-νοικοκυριά, είτε για επιχειρήσεις, είτε για τράπεζες). Παρακάτω θα γίνει μια προσπάθεια επιγραμματικής παρουσίασης των αιτιών αυτών ώστε να καλυφθούν οι ευθύνες όλων των οικονομικών παραγόντων. Έτσι λοιπόν προκύπτουν τα εξής:

- Η νεοφιλελεύθερη στρατηγική και νοοτροπία, που εφάρμοσε η

Ευρωπαϊκή Ένωση και πρακτικά δε στήριξε τα δημόσια οικονομικά. Ουσιαστικά, απέκλειε τη στήριξη των δημόσιων οικονομικών της

Ευρωζώνης με απευθείας δανεισμό από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Ωστόσο, υποχρέωσε τις κυβερνήσεις να δανείζονται μόνο από τις εμπορικές τράπεζες και γενικότερα τις χρηματοπιστωτικές αγορές, με αποτέλεσμα την εκτίναξη των επιτοκίων δανεισμού. Όταν οι χρηματαγορές απέσυραν την εμπιστοσύνη τους προς την ελληνική οικονομία, τα επιτόκια δανεισμού του Δημοσίου εκτινάχθηκαν σε δυσβάσταχτα ύψη.

- Άλλος ένας βασικός παράγοντας είναι η υιοθέτηση του

ενωσιακού νομίσματος (€). Πριν την εμφάνιση της κρίσης, διευκόλυνε τη μεταφορά πόρων προς τις χώρες που αναπτύσσονταν ταχύτερα. Οι κεφαλαιακές αυτές εισροές ισοσκελίζουν το ισοζύγιο πληρωμών της χώρας, επέτρεπαν δηλαδή και άλλες χώρες της λεγόμενης «ευρωπαϊκής περιφέρειας» να διατηρούν σημαντικό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Με το ξέσπασμα της κρίσης η δυνατότητα αυτή έπαψε να ισχύει, αφού οι κεφαλαιακές εισροές συρρικνώθηκαν .

- Ο ανεξέλεγκτος δανεισμός μέσω των τραπεζών. Από τη στιγμή

που ξεκίνησε η χρήση της πιστωτικής κάρτας, οι πολίτες ξόδευαν ανεξέλεγκτα και έτσι χάθηκαν μεγάλα ποσά, αφού οι χρήστες πιστωτικής κάρτας δεν είχαν τη δυνατότητα να τα αποπληρώσουν. Απότοκο της κατάστασης αυτής ήταν οι κατασχέσεις ακίνητης περιουσίας.

- Η ανεξέλεγκτη εξάπλωση στεγαστικών δανείων υψηλού

κινδύνου. Ενδεικτικά, από 9% των συνολικών στεγαστικών το 2003 σε 24% το 2007, δηλαδή μια μη διαχειρίσιμη επέκταση πιστωτικού χαρακτήρα σε κατηγορίες νοικοκυριών που υπό κανονικές συνθήκες δε θα έπρεπε να έχουν δανειοδοτηθεί. Η μόνη εγγύηση παρείχαν οι

τράπεζες στους δανειολήπτες ήταν η αναμενόμενη αύξηση στην τιμή της κατοικίας. Παράλληλα, διευκόλυναν τα νοικοκυριά με ελκυστικά χαμηλά επιτόκια στα πρώτα χρόνια, τα οποία όμως θα αναπροσαρμόζονταν στη συνέχεια.

- Η φοροδιαφυγή αποτελεί έναν αξιοσημείωτο παράγοντα, στον

οποίο οφείλεται η οικονομική κρίση. Για την αύξηση μισθών στο δημόσιο τομέα, καθώς και για την αύξηση των συντάξεων (αριθμητικά) δαπανήθηκε το μεγαλύτερο μέρος του δημόσιου χρήματος με αποτέλεσμα περισσότερους δημοσίους υπαλλήλους και συνταξιούχους.

- Το ρίσκο από τους ισολογισμούς των τραπεζών που μεταφέρθηκε

στο κοινό και τους επενδυτές μέσω τιτλοποιήσεων. Μεγάλο ποσοστό των επενδυτών αγνοούσαν το ύψος του κινδύνου και φάνηκαν επιρρεπείς στις τότε υψηλές αποδόσεις. Η μεταφορά αυτή του ρίσκου επέτρεπε στις τράπεζες να δανείζουν αλόγιστα σε μη φερέγγυους δανειολήπτες και εν συνεχεία να αποκτούν ρευστότητα για επιπλέον δανειοδοτήσεις, χωρίς να βρίσκουν παράλληλα νέους καταθέτες.

- Η αδιαφάνεια των συναλλαγών και η διαφθορά των πολιτικών

προσώπων. Η διαφθορά παρατηρήθηκε στην ανάθεση μεγάλων οικονομικών έργων σε κυβερνητικούς φίλους είτε σε επιχειρηματίες, αφού σημαντικό τμήμα των κονδυλίων εξυπηρέτησε προσωπικά συμφέροντα.

Για την οριστική επίλυση της Ελληνικής κρίση εντός της Ευρωζώνης απαιτούνται προσπάθειες και από τις δύο πλευρές. Από την πλευρά της Ελλάδας απαιτούνται σοβαρές προσπάθειες για την ανασυγκρότηση της

χώρας, μέσα από ένα ευρύτατο πλέγμα μεταρρυθμίσεων σχεδόν σε όλα τα επίπεδα της οικονομίας, της πολιτικής και της κοινωνίας. Η χώρα δεν θα εξέλθει ποτέ από την κρίση εάν δεν θεραπεύσει τα δομικά αίτια που την οδήγησαν σε κατάρρευση.

Κεφάλαιο 4: Οι συνέπειες της παρεχόμενης οικονομικής της ΟΝΕ για την Ελληνική οικονομία και την αναπτυξιακή της προοπτική

4.1 Ο τρόπος διαχείρισης της ελληνικής κρίσης

Το ζήτημα της διαχείρισης της κρίσης της προηγούμενης δεκαετίας δεν είναι παράδειγμα προς μίμηση τόσο από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και από την Ελληνική πλευρά. Τα λάθη διαχείρισης που οδήγησαν στην παράταση του προβλήματος και το μέγεθος του δημόσιου χρέους συνέβαιναν για πολλά χρόνια πριν το ξέσπασμα της κρίσης. Παρ'όλα αυτά όλο το προηγούμενο διάστημα η δημοσιονομική διαχείριση δεν ήταν ακατόρθωτη. Ακόμα και με το ξέσπασμα της διεθνούς χρηματοοικονομικής κρίσης, κατά τα πρώτα χρόνια αυτής, δεν παρατηρήθηκε σημαντικό πλήγμα στην ελληνική οικονομία λόγω της ήπιας διασύνδεσης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος με το αμερικάνικο, ενώ παράλληλα η κρίση φάνταζε ως ένα μακρινό ενδεχόμενο. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η χώρα συνέχισε να δανείζεται με ευνοϊκούς όρους.

Η κατάσταση χειροτέρευσε το 2009, όταν ασκήθηκε επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, όπως στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με συνέπεια την εκτίναξη του δημοσιονομικού ελλείμματος σε επίπεδα της τάξεως του -15,6% ως προς το ΑΕΠ και του δημόσιου χρέους στο 129,4%. Ακόμα και μετά από αυτά, τα επιτόκια

δανεισμού για τη χώρα εξακολουθούσαν να είναι χαμηλά. Λήφθηκαν δάνεια από την Ελλάδα προκειμένου να διασφαλιστεί η ρευστότητα για μελλοντική χρήση σε ενδεχόμενο λιτότητας, τα οποία διατέθηκαν τελικώς σε κοινωνικές παροχές και όχι σε εγγειοβελτιωτικά έργα. Αποτέλεσμα της αλόγιστης διαχείρισης των δανείων αυτών ήταν η υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας. Η στάση της κυβέρνησης της χώρας δεν ήταν ενεργητική ως προς τη λήψη δραστικών μέτρων για την αναστροφή του κλίματος σε αντίθεση με το αρνητικό κλίμα που επικρατούσε και διογκωνόταν στους κοινωνικούς και οικονομικούς κύκλους για την κατάσταση της χώρας και για τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας. Η συνολική στάση της τότε ελληνικής κυβέρνησης έδειχνε ότι είτε δεν αντιλαμβάνονταν το δυσμενές μακροοικονομικό μέλλον, είτε δίστασε για πολιτικούς λόγους να λάβει τα αναγκαία και δραστικά μέτρα. Αυτό φάνηκε από τα πρώτα μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής τον Φεβρουάριο του 2010, τα οποία αποδείχθηκαν ανεπαρκή για τις αγορές. Συνεπώς, περίπου ένα μήνα μετά ανακοινώθηκαν επιπρόσθετα μέτρα, τα οποία ήταν πιο περιοριστικά και αυστηρά, εστιάζοντας σε οριζόντιες περικοπές μισθών, επιδομάτων και σε αυξήσεις των έμμεσων φόρων. Τα μέτρα αυτά προκάλεσαν μαζικές αντιδράσεις και απεργίες, αύξησαν τις τιμές και επέτειναν την ύφεση. Οι οίκοι αξιολόγησης συνέχισαν την υποβάθμιση της χώρας, πολιτική αντιμετώπισης των συμπτωμάτων και όχι των αιτιών της κρίσης, ενώ στις αγορές αυξάνονταν το ελληνικό spread, με αποτέλεσμα τον Απρίλιο του 2010 να καταστήσει το δανεισμό από τις αγορές σχεδόν απαγορευτικό.

Όλα αυτά οδήγησαν τον Απρίλιο του 2010 στη σύναψη του πρώτου Μνημονίου, ώστε να γίνει δυνατή η χορήγηση δανείου στη χώρα από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και από την Οικονομική Νομισματική Ένωση. Τα μέτρα που προβλέπονταν για την Ελλάδα προκειμένου να λάβει ένα τόσο υψηλό δάνειο (110 δις €) καθώς και την υλοποίησή τους ανέλαβαν να επιτηρούν εκπρόσωποι του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (τριμερής επιτροπή). Η κρίση στην Ελλάδα άργησε να αντιμετωπισθεί διότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είχε θωρακιστεί θεσμικά στον τομέα διαχείρισης κρίσεων και έτσι δημιουργήθηκε ένα κλίμα φόβου μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών αλλά και των πολιτών αναφορικά με την Ελλάδα. Αυτό φυσικά το κλίμα συνεπάγεται

αντιδράσεις ως προς κάποια έκτακτα μέτρα αλληλεγγύης που έπρεπε ενδεχομένως να παρθούν πιο έγκαιρα με αποτέλεσμα επιπλέον καθυστερήσεις ως προς την επίλυση των προβλημάτων και παράταση της ύφεσης. Ένα χρόνο μετά την υιοθέτηση του Μνημονίου διαπιστώθηκε η απόκλιση στόχων, με συνέπεια να γίνει απαιτητή μια νέα συμφωνία δημοσιονομικής και διαρθρωτικής προσαρμογής, καθώς και ενός πακέτου ιδιωτικοποιήσεων, στο πλαίσιο ενός Μεσοπρόθεσμου Σταθεροποιητικού Προγράμματος (2012-2015), το οποίο υιοθετήθηκε τον Ιούνιο του 2011, εν μέσω σφοδρών κοινωνικών και πολιτικών αντιδράσεων. Οι έντονες αποκλίσεις από τους τεθέντες στόχους, οι κίνδυνοι μιας χρεοκοπίας της χώρας για τη συνοχή της Ευρωζώνης και η σταδιακή συνειδητοποίηση ότι δεν πρόκειται απλώς για κρίση χρέους μιας χώρας αλλά για συστημική κρίση της Ευρωζώνης, προκάλεσαν τις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής της 21ης Ιουλίου 2011.

Ουσιαστικά, από τον Μάιο του 2010 και την δέσμευση της χώρας για την υλοποίηση του πρώτου προγράμματος διάσωσης της ελληνικής οικονομίας, η Ελλάδα επιτέλεσε μια άνευ προηγουμένου μακροοικονομική και δημοσιονομική πολιτική που αποσκοπούσε στην εξάλειψη των δίδυμων ελλειμμάτων και στην αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας έναντι των βασικών εμπορικών της εταίρων. Το ερώτημα που απασχολεί την κοινή γνώμη αποτυπώνεται είναι το αν και κατά πόσο πέτυχαν τους στόχους τους τα προγράμματα προσαρμογής. Το γεγονός ότι η χώρα οχτώ χρόνια μετά από την υπογραφή του πρώτου προγράμματος, παρέμεινε χωρίς να καταφέρει να αποκτήσει πρόσβαση στις διεθνείς αγορές οδηγεί στο συμπέρασμα πως οι στόχοι δεν επετεύχθησαν. Επομένως, τίθεται και το ερώτημα στο σημείο αυτό για το αν τα προγράμματα προσαρμογής (μνημόνια) εφαρμόσθηκαν με σκοπό τη διάσωση των τραπεζών και μόνο. Η πιθανότητα αποφυγής σημαντικών ζημιών των ευρωπαϊκών τραπεζών με έκθεση στο ελληνικό δημόσιο χρέος ήταν μικρή. Αντίθετα, οι δυνητικές συνέπειες της επέκτασης της κρίσης μέσα σε ένα περιβάλλον διεθνούς οικονομικής αλληλεξάρτησης (και μάλιστα όταν η παγκόσμια οικονομία είχε αρχίσει να ανακάμπει) ήταν επίφοβες καθώς το χρηματοπιστωτικό περιβάλλον ήταν ασταθές και ευάλωτο. Επομένως, η ανησυχία για τη μετάδοση της κρίσης στο χρηματοπιστωτικό τομέα αποτέλεσε σημαντικό μοχλό και κίνητρο για το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο να συμμετάσχει στο

πρόγραμμα διάσωσης του ελληνικού χρέους, παρά την όποια αμφιβολία για τη βιωσιμότητά του.

Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η απόφαση για τη διαχείριση της ελληνικής οικονομικής κρίσης προήλθε από την ανάγκη για αποφυγή μιας συστημικής τραπεζικής κρίσης στην Ευρωζώνη. Κατά πόσο όμως η κρίση δεν επεκτάθηκε στην Ευρωζώνη με τη στρατηγική που ακολουθήθηκε και κατά πόσο η στρατηγική αυτή ήταν θετική για την Ελλάδα;

Αρχικά, η διαγραφή του ελληνικού χρέους θα είχε τέτοιες συνέπειες στο ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα λόγω του βαθμού μετάδοσής της που θα οδηγούσε με ακρίβεια σε μια νέα τραπεζική-οικονομική κρίση. Επίσης, μια εκ νέου τραπεζική-οικονομική κρίση θα προκαλούταν από την ανακεφαλαιοποίηση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος που θα προέκυπτε με τη διαγραφή του ελληνικού δημόσιου χρέους διότι θα είχε μεγάλο οικονομικό κόστος. Ωστόσο, η διαγραφή ενός τέτοιου δημόσιου χρέους δεν αποτελεί εγγύηση βιώσιμης ανάπτυξης για την ελληνική οικονομία καθώς η τελευταία παρουσιάζει σημαντικά διαρθρωτικά προβλήματα. Εν κατακλείδι, η διαχείριση της ελληνικής κρίσης θα μπορούσε να είναι καλύτερη δεδομένου ότι τελικά διαδόθηκε και σε άλλες χώρες της Ευρωζώνης (κυρίως οι χώρες της περιφέρειας), οι οποίες υποβλήθηκαν σε προγράμματα προσαρμογής και αποκλίστηκαν από τις διεθνείς αγορές. Αξιολογώντας τη στρατηγική που ακολουθήθηκε εκ των υστέρων, προκύπτει ως συμπέρασμα ότι δεν ήταν η ορθότερη. Όμως με βάση τις συνθήκες που επικρατούσαν και δεδομένων των υποδομών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφορικά με τη διαχείριση κρίσεων είναι δύσκολο να διεξαχθούν αβίαστα συμπεράσματα.

4.2 Οι παράγοντες για το βαθμό έντασης και τη διάρκεια της ελληνικής κρίσης

Προκειμένου να ξεπεραστεί η ελληνική κρίση χρειάστηκαν οκτώ χρόνια, τρία προγράμματα οικονομικής προσαρμογής, εκταμιεύσεις δόσεων δανείων της τάξης των 290 δισεκ. ευρώ συνολικά στο πλαίσιο αυτών των τριών προγραμμάτων, σημαντική αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους και τρεις γύροι ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών.

Σε καμία άλλη χώρα-μέλος της ευρωζώνης σε καθεστώς προγράμματος οικονομικής προσαρμογής δεν συνέβη αυτό. Οι λόγοι που συντέλεσαν στη διάρκεια και το βαθμό έντασης είναι οι εξής:

- Οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές αποδείχθηκαν υψηλότεροι

από όσο είχε αρχικά προβλεφθεί στο πρώτο πρόγραμμα προσαρμογής από τους διεθνείς οργανισμούς, επιδεινώνοντας την ύφεση. Συνεπώς, η οικονομία παγιδεύτηκε σε ένα φαύλο κύκλο λιτότητας και παρατεταμένης ύφεσης.

- Η μεταρρυθμιστική προσπάθεια των προγραμμάτων

επικεντρώθηκε περισσότερο στην αγορά εργασίας παρά στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών. Ως εκ τούτου, οι ονομαστικές αποδοχές μειώθηκαν ταχύτερα και εντονότερα από όσο οι τιμές. Τα νοικοκυριά υπέστησαν κατακόρυφη μείωση της αγοραστικής τους δύναμης, η οποία με τη σειρά της περιορίσει την ιδιωτική κατανάλωση και δυνάμωσε την ύφεση.

- Οι πολιτικές συνθήκες και αντιπαραθέσεις σε επίπεδο ζώνης του

ευρώ. Η απόφαση του Eurogroup (το 2012) για περαιτέρω ελάφρυνση του ελληνικού χρέους εφαρμόστηκε με μεγάλη καθυστέρηση (τον Ιούνιο του 2018), παρά το ότι είχαν εκπληρωθεί όλα τα προαπαιτούμενα ήδη από το 2014. Πρόκειται για κάτι που υπονόμωσε τις αναπτυξιακές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και παρέτεινε την κρίση. Εάν αυτή η μορφή ελάφρυνσης του χρέους είχε εφαρμοστεί στην αρχή του πρώτου μνημονίου, με την παράλληλη υλοποίηση φιλόδοξων αναπτυξιακών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, θα είχε πιο θετική επίδραση στην οικονομία, περιορίζοντας τις απώλειες σε όρους προϊόντος και απασχόλησης.

- Κατά τη διάρκεια των τριών προγραμμάτων οικονομικής

προσαρμογής δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στην αύξηση της φορολογίας παρά στις περικοπές δαπανών, τις μεταρρυθμίσεις με αναπτυξιακό περιεχόμενο και τις ιδιωτικοποιήσεις.

- Η καθυστέρηση της τήρησης χρονοδιαγράμματος για την

υλοποίηση ορισμένων μεταρρυθμίσεων και η απροθυμία υιοθέτηση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων, εξαιρετικά ατυχών επιλογών, όπως αυτές του πρώτου εξαμήνου του 2015 που έφεραν την Ελλάδα μία ανάσα από την έξοδο από τη ζώνη του ευρώ και την Ευρωπαϊκή Ένωση, του έντονου λαϊκισμού, των πολιτικών αντιπαραθέσεων και του διχαστικού πολιτικού κλίματος, καθώς και λόγω της αντίστασης που προέβλεπαν στις μεταρρυθμίσεις ποικίλα κεκτημένα συμφέροντα. Οι καθυστερήσεις ήταν σημαντικές καθώς είχαν ως αποτέλεσμα ένα τρίτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής (2015) σε ένα χρονικό σημείο όπου τα δεδομένα για την ελληνική οικονομία έδειχναν ότι μπορούσε να βγει από την κρίση το 2015, την επιβολή περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων προκειμένου να ανακοπεί η εκροή τραπεζικών καταθέσεων, ένας νέος γύρος ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών και μία ακόμα διετία οικονομικής στασιμότητας, ακυρώνοντας επί της ουσίας την πρόοδο που είχε επιτευχθεί την αμέσως προηγούμενη περίοδο.

- Η αρχική αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης με βάση την οποία δεν

προβλέπονταν τρόποι διαχείρισης κινδύνων. Η ζώνη του ευρώ δεν διέθετε θεσμικό πλαίσιο για την αποτροπή και την αντιμετώπιση της κρίσης. Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) απέτυχε να περιορίσει τη συσσώρευση δημόσιου χρέους κατά την προ της κρίσης περίοδο και δεν υπήρχε επαρκής παρακολούθηση και έλεγχος των μακροοικονομικών ανισορροπιών. Ο φαύλος κύκλος αρνητικών

αλληλεπιδράσεων μεταξύ τραπεζικού τομέα και δημόσιων οικονομικών επέτεινε τη χρηματοπιστωτική κρίση και την ύφεση.

- Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (ΜΕΔ), πρόσθεσαν ένα επιπλέον

βαθμό δυσκολίας στο να ξεπεραστεί η κρίση στην Ελλάδα. Το πρόβλημα επέτειναν περαιτέρω νομοθετικές παρεμβάσεις όπως η αναστολή των πλειστηριασμών πρώτης κατοικίας, η κατάχρηση του πλαισίου προστασίας από κατασχέσεις, καθώς και διάφορα άλλα νομικά και δικαστικά εμπόδια, όπως οι καθυστερήσεις στην απονομή δικαιοσύνης και η έλλειψη επαρκών γνώσεων των λειτουργών της δικαιοσύνης για θέματα του χρηματοπιστωτικού τομέα. Εκ των υστέρων, αν είχε υπάρξει δυναμικότερη αντίδραση τα πρώτα χρόνια της κρίσης, αν δηλαδή οι αναγκαίες νομοθετικές αλλαγές είχαν εφαρμοστεί πολύ νωρίτερα και είχε θεσπιστεί μια συστημική λύση με τη μορφή μιας εταιρίας που θα αναλάμβανε την κεντρική διαχείριση των ΜΕΔ, όπως είχε γίνει σε άλλα κράτη-μέλη, το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε σήμερα θα ήταν πιο περιορισμένο.

Η θέση σε ισχύ του τρίτου προγράμματος οικονομικής προσαρμογής και η οικονομική πολιτική που ακολουθήθηκε μέχρι το τέλος του προγράμματος το καλοκαίρι του 2018 και μετά ήταν συνεπής με τους στόχους που έθεσε, αν και υπήρξαν πρωτογενή υπερπλεονάσματα (υψηλότερα του στόχου), λόγω κυρίως της υποεκτέλεσης του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, με αρνητικές συνέπειες στο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης.

4.3 Το αποτύπωμα (οι συνέπειες) της δημοσιονομικής κρίσης στην ελληνική κοινωνία

Τα προγράμματα οικονομικής προσαρμογής συμπεριέλαβαν απαιτήσεις και μέτρα λιτότητας, τα οποία είχαν συρρικνώσει το κοινωνικό κράτος κι δημιούργησαν μια εκρηκτική κατάσταση στην ελληνική κοινωνία που αντιμετώπιζε ανυπολόγιστες συνέπειες σε

επίπεδο καθημερινότητας. Οι συνέπειες αυτές θα αναλυθούν παρακάτω, με προσπάθεια εστίασης στα φαινόμενα της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και της ανεργίας. Παράλληλα, θα παρουσιαστούν ορισμένα οικονομικά δεδομένα που καταδεικνύουν το μέγεθος των κοινωνικών επιπτώσεων στη χώρα μας.

Το ποσοστό φτώχειας αυξήθηκε σε 23,1% το 2012. Αυτό αντιπροσωπεύει μια αύξηση της τάξης του 15% από το 2008. Οι περισσότεροι από τους νέους φτωχούς βρίσκονταν κάτω από το κατώτερο κατώφλι (40%), ενώ το χάσμα φτώχειας αυξήθηκε σημαντικά μεταξύ 2010 και 2012. Τα ευρήματα αυτά υποδεικνύουν ότι κατά τη διάρκεια της κρίσης αυξήθηκε το βάθος της φτώχειας, δηλαδή οι φτωχοί έγιναν φτωχότεροι. Όταν εξεταστεί η φτώχεια, με χρήση σταθερής γραμμής φτώχειας βάσει του εισοδήματος που αποκτήθηκε το 2008, το ποσοστό φτώχειας αυξήθηκε κατά 40%, πράγμα που σημαίνει ότι το 2012 το 40% του ελληνικού πληθυσμού είχε λιγότερο από το 60% του διάμεσου διαθέσιμου εισοδήματος του 2008. Η κατάσταση της Ελλάδας συγκριτικά με τους μέσους όρους φτώχειας των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μαρτυρά ότι η χώρα έχει υποστεί τα μεγαλύτερα πλήγματα από την κρίση από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Επίσης στα πρώτα χρόνια της κρίσης, η κατανάλωση μειώθηκε σημαντικά για όλες τις κατηγορίες. Αυτό καταδεικνύει σαφώς την πίεση που έχει υποστεί η μεσαία τάξη, υποδεικνύει όμως και την ανελαστικότητα των δαπανών των φτωχών καθώς και το γεγονός ότι τείνουν να δαπανούν μεγαλύτερη αναλογία του εισοδήματός τους σε αναγκαία αγαθά και υπηρεσίες. Οι ομάδες που ήταν ευάλωτες στη φτώχεια πριν από την κρίση είναι και εκείνες που επλήγησαν δυσανάλογα μετά την εκδήλωσή της. Τα ποσοστά φτώχειας είναι αρκετά υψηλά στις κοινωνικές ομάδες των παιδιών και των νέων, εκείνων με χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα, των ανέργων και όσων εργάζονται με καθεστώς μερικής απασχόλησης. Το 2012, το 35,7% του ελληνικού πληθυσμού βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Το ποσοστό αυτό υπερβαίνει το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 κρατών-μελών, κατά 10% περίπου. Επίσης, επισιτιστική ανασφάλεια και ο υποσιτισμός σημείωσε αύξηση ιδιαίτερα στις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Ενδεικτικό στοιχείο αυτής της εξέλιξης είναι η αύξηση του δείκτη της ακραίας υλικής στέρησης σε 20,3% το 2012.

Όλα τα παραπάνω στην ουσία θέτουν το ζήτημα για την ανάγκη αντιμετώπιση της κοινωνικής κρίσης στην Ελλάδα μέσω ενός ολοκληρωμένου προγράμματος κοινωνικής πολιτικής για την αντιμετώπιση των φαινομένων που αναλύθηκαν παραπάνω. Ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα κατά της φτώχειας δεν μπορεί να στηρίζεται αποκλειστικά σε επιδοματικές πολιτικές πρόνοιας, αλλά πρέπει να συνδέεται και με αναπτυξιακή πολιτική μέσω της τόνωσης των τομέων απασχόλησης, εκπαίδευσης, υγείας κλπ. Ένας τέτοιος σχεδιασμός δεν μπορεί να μη συμπεριλάβει σημαντικό ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης και την κοινωνία των πολιτών, οι οποίες κατά την διάρκεια της κρίσης κλήθηκαν να υποκαταστήσουν και να συμπληρώσουν τον επίσημο κρατικό μηχανισμό πρόνοιας. Ο συντονισμός δράσεων και η άντληση πληροφοριών από την τοπική αυτοδιοίκηση και την κοινωνία των πολιτών μπορούν να συμβάλλουν στην αναβάθμιση του παρεχόμενου έργου ενός διευρυμένου κοινωνικού κράτους, με ταυτόχρονο περιορισμό του δημοσιονομικού κόστους.

4.4 Προοπτική για ένα καλύτερο δημοσιονομικό μέλλον της Ελλάδας-Αναγκαιότητα σχεδιασμού κρατικής αναπτυξιακής πολιτικής.

Μετά από οκτώ χρόνια σκληρής δημοσιονομικής προσαρμογής της χώρας, με συνεχείς μισθολογικές μειώσεις και ολοένα και περισσότερη απορρύθμιση της αγοράς εργασίας, η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας παρέμενε ακόμα σε αποθαρρυντικά επίπεδα. Το γεγονός αυτό έρχεται επιβεβαιώνεται από το Διεθνές Ινστιτούτο Διοίκησης (IMD) το οποίο με έκθεση του το 2017 γνωστοποιεί ότι η ελληνική οικονομία έχασε ακόμα μία θέση στην Παγκόσμια Επετηρίδα Ανταγωνιστικότητας, υποχωρώντας για το έτος 2017 στην 57η θέση μεταξύ 63 χωρών της σχετικής κατάταξης του Ινστιτούτου. Από τα παραπάνω αποτυπώνεται το κλίμα αβεβαιότητας και επενδυτικής στασιμότητας που επικρατούσαν στην ελληνική οικονομική πραγματικότητα. Το Ινστιτούτο επισήμανε τον κίνδυνο για την ελληνική οικονομία αλλά, η πραγματικότητα για το 2018 άλλαξε ελάχιστα. Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση Global Competitiveness Report 2018-2019, η Ελλάδα συγκεντρώνει γενική βαθμολογία 62,1 με ανώτερη αξιολόγηση το 100 και βρίσκεται στην 57η θέση μεταξύ 140 οικονομιών

από όλο τον πλανήτη ενώ στην περσινή (2017) αντίστοιχη αξιολόγηση η Ελλάδα βρισκόταν στην 53η θέση μεταξύ 135 χωρών.

Με βάση τα αποτελέσματα της Παγκόσμιας Ανταγωνιστικής Έκθεσης (2018), αξιολογούνται 140 οικονομίες με βάση τους εξής άξονες:

- Το ευνοϊκό περιβάλλον , το οποίο αποτελείται από τέσσερις

επιμέρους πυλώνες . Αυτοί είναι τα “Θεσμικά Όργανα” (Institutions), “Υποδομές (Infrastructure), “Υιοθέτηση ΤΠΕ” (ICT adoption) και “Μακροοικονομική Σταθερότητα” (Macroeconomic stability)

- Το ανθρώπινο κεφάλαιο , που αποτελείται από επιμέρους

Πυλώνες την “Υγεία” (Health) και τις “Δεξιότητες” (Skills).

- Οι αγορές , με επιμέρους Πυλώνες την Αγορά Αγαθών” (Product

market), την “Αγορά Εργασίας” (Labour market), το “Χρηματοπιστωτικό Σύστημα” (Financial system) και το “Μέγεθος Αγοράς” (Market size).

- Το οικοσύστημα καινοτομίας, με επιμέρους Πυλώνες την

“Επιχειρηματική Δυναμική” (Business dynamism) και την “Ικανότητα Καινοτομίας” (Innovation capability).

Αναλύοντας τις επιδόσεις της Ελλάδας με βάση τους τέσσερις παραπάνω άξονες και σε σύγκριση με το μέτρο των 140 οικονομιών προκύπτουν τα παρακάτω:

- Η εθνική μας οικονομία όσον αφορά το “Ευνοϊκό Περιβάλλον”

βρίσκεται αρκετά χαμηλά στη διεθνή κατάταξη, καθώς καταλαμβάνει την 87η θέση μεταξύ 140 χωρών στον πυλώνα “Θεσμικά Όργανα”, την 38η στις “Υποδομές”, την 57η στην “Υιοθέτηση ΤΠΕ” και την 83η στη Μακροοικονομική Σταθερότητα.

- Στον Άξονα “Ανθρώπινο Κεφάλαιο”, η Ελλάδα έχει τις καλύτερες

ίσως επιδόσεις – απ’ όλους τους επιμέρους δείκτες – καθώς κατατάσσεται στην 21η θέση ανάμεσα σε 140 χώρες στον πυλώνα “Υγεία” και στην

39η στις “Δεξιότητες”.

- Αναφορικά με τις “Αγορές”, ωστόσο, η ελληνική οικονομία

αποδεικνύεται και πάλι ασθμάνουσα : κατέχει την 63η θέση στην “Αγορά Αγαθών” ,την 107η στην “Αγορά Εργασίας”, ενώ βρίσκεται στη βάση της λίστας και συγκεκριμένα 114η στο “Χρηματοπιστωτικό Σύστημα” και στην 58η στο “Μέγεθος Αγοράς”.

- Άξονα, το “Οικοσύστημα Καινοτομίας”, η Ελλάδα έχει

παγκοσμίως την 72η θέση στην “Επιχειρηματική Δυναμική” και την 44η στην “Ικανότητα Καινοτομίας”.

Οι παθογένειες, που διαχρονικά υποβαθμίζουν την Ελλάδα στον τομέα ανταγωνιστικότητας είναι πολλές. Η χώρα έχει μία από τις χειρότερες επιδόσεις, παγκοσμίως, στην κατηγορία “Αποτελεσματικότητα του

νομικού πλαισίου για την επίλυση των διαφορών”, καθώς καταλαμβάνει την 133η θέση μεταξύ 140 χωρών ενώ στην κατηγορία “Ποιότητα στη διαχείριση γης”, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 135η θέση, ενώ στην ίδια θέση βρίσκεται και όσον αφορά το “Μελλοντικό προσανατολισμό της κυβέρνησης”. Αδύναμες είναι και οι επιδόσεις της χώρας και σε μια σειρά από παράγοντες που σχετίζονται με το χρηματοδοτικό σύστημα. Η Ελλάδα έχει την 137η θέση μεταξύ 140 χωρών, διεθνώς, στη “Διαθεσιμότητα επιχειρηματικών κεφαλαίων”, την 129η στη “Χρηματοδότηση των ΜΜΕ”, ενώ κατατάσσεται 137η στις κατηγορίες “Ασφάλεια τραπεζών” και στα “Μη εξυπηρετούμενα δάνεια”. Χαμηλές επιδόσεις έχει η ελληνική οικονομία και αναφορικά με την ικανότητά της να παράγει καινοτομία, όπως φαίνεται από την 120η θέση (μεταξύ 140 χωρών) που κατατάσσεται όσο αναφορά την “Ανάπτυξη καινοτόμων επιχειρήσεων”, ή την 123η θέση ,που λαμβάνει για την “Ικανότητα καινοτομίας” (economico.gr 2018).

Ωστόσο από το 2014, υπάρχει αντίδραση και ασκείται κριτική από τον διεθνή χώρο για την σκληρή πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης που ακολουθήθηκε, από τις χώρες της περιφέρειας της ευρωζώνης και κυρίως από την Ελλάδα, υπήρχε και ήταν ιδιαίτερα έντονη. Το ΔΝΤ χαρακτηριστικά σε έκθεση του με τίτλο «Προσαρμογή στις χώρες της Ευρωζώνης με ελλείμματα: πρόοδος, προκλήσεις και πολιτικές», που είδε το φως της δημοσιότητας το 2014, αμφισβητεί ευθέως την αποτελεσματικότητα της συγκεκριμένης πολιτικής. Βασικό συμπέρασμα της έκθεσης πως η δημοσιονομική προσαρμογή και οι μεγάλες περικοπές μισθών που ακολούθησε η Ελλάδα, όχι μόνο δεν κατάφεραν τη βελτίωση στην οικονομία στο επιθυμητό επίπεδο ανταγωνιστικότητας ,αντιθέτως οδήγησαν στη μείωση της παραγωγικότητας. Επομένως, οι αρχικές προβλέψεις για την αύξηση της παραγωγικότητας στις ελλειμματικές οικονομίες ,πλέον κρίνονται λανθασμένες εφόσον ο πραγματικός ρυθμός αύξησης της παραγωγικότητας στην αγορά εργασίας τους, επιβραδύνθηκε σε σχέση με το μέσο όρο της Ευρωζώνης. Στην Ελλάδα, η μείωση του κόστους εργασίας είχε ως κύρια πηγή τις περικοπές των μισθών. Παράλληλα, υποτιμήθηκε η σημασία του γεγονότος της κάμψης της οικονομικής δραστηριότητας η οποία ήταν τόσο μεγάλη, που η παραγωγικότητα έπεσε σε τέλμα, παρά τις μεγάλες περικοπές θέσεων εργασίας. Δεν μπορεί να θεωρηθεί άλλωστε τυχαίο πως κατά την περίοδο 2010-2016

ο ΟΟΣΑ ανέδειξε την Ελλάδα ως τη μοναδική χώρα στην οποία υπήρξε μείωση της παραγωγικότητας, ενώ πριν από τη μνημονιακή περίοδο κινούνταν σε θετικό έδαφος. Σε αυτό το σημείο είναι καλό να αναφερθεί ότι, σύμφωνα με την ίδια έκθεση του

ΔΝΤ, αναφέρεται χαρακτηριστικά πως «τα στοιχεία δείχνουν ότι η προσαρμογή στο κόστος εργασίας επέφερε μέτρια βελτίωση στην ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών σε προϊόντα και υπηρεσίες», ενώ στοιχεία της Eurostat δείχνουν πως κατά το διάστημα 2010-2014, οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 11%, ενώ οι εισαγωγές μειώθηκαν κατά 10%. Γεγονός που εξηγεί και την σημαντική βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Συμπερασματικά, η προσπάθεια εσωτερικής υποτίμησης στην ελληνική

οικονομία με τη μείωση μισθολογικού κόστους, όπως αποτυπώθηκε παραπάνω δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Η κατακόρυφη μείωση του κόστους εργασίας, έδωσε μια μερική ώθηση στην ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, επιφέροντας ταυτόχρονα σημαντικό πλήγμα στην ελληνική πραγματική οικονομία, σε όρους απώλειας ΑΕΠ και αύξησης της ανεργίας. Οκτώ χρόνια μετά από την έναρξη της ελληνικής κρίσης, παραμένει ως πρωταρχική η ανάγκη για διόρθωση των δημοσιονομικών και μακροοικονομικών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας. Παράλληλα, οι προβλέψεις για την ανάπτυξη της οικονομίας φάνηκαν για μία ακόμα φορά περισσότερο αισιόδοξες απ' όσο θα έπρεπε. Το μίγμα πολιτικής που χρησιμοποιήθηκε, με σκοπό την επίλυση της ελληνικής

κρίσης, αποτελούνταν από πολιτικές και μέτρα περιοριστικού χαρακτήρα με έμφαση στην διόρθωση των δημοσιονομικών ανισορροπιών.

Έτσι, η ελληνική πλευρά υιοθέτησε στόχους πλεονασματικών πρωτογενών ισοζυγίων γενικής κυβέρνησης, το μέγεθος των οποίων αλλά και η διάρκεια εφαρμογής τους, αντιστοιχεί στο μέγεθος του προβλήματος της οικονομίας. Από το 2016 μέχρι και σήμερα συμβαίνει το εξής παράδοξο: Από τη μια βλέπουμε συνεχείς υπερβάσεις των πραγματοποιηθέντων πρωτογενών πλεονασμάτων έναντι των

συμφωνηθέντων στόχων με την Τρόικα και από την άλλη παρατηρούμε συνεχείς αποκλίσεις προς τα κάτω των πραγματοποιηθέντων ρυθμών ανάπτυξης έναντι των στόχων της κυβέρνησης. Αναλυτικότερα, το διάστημα 2016-2017, ενώ ο στόχος ήταν να διαμορφωθεί ένα πρωτογενές πλεόνασμα περίπου 4 δις. ευρώ, διαμορφώθηκε ένα πολύ μεγαλύτερο πλεόνασμα (13,6 δις.

ευρώ). Την ίδια στιγμή όμως, ο ρυθμός ανάπτυξης του 2017 διαμορφώθηκε στο 1,4% αντί του προβλεπόμενου 2,7%. Παρόμοια, για το 2018, ο αρχικός στόχος της ανάπτυξης 2,5% αναθεωρείται συνεχώς προς τα κάτω.

Το ερώτημα που προκύπτει από τα παραπάνω είναι το ποιες είναι οι προϋποθέσεις εξόδου από την κρίση με παράλληλη επανεκκίνηση της ελληνικής οικονομίας. Τα στοιχεία της ελληνικής οικονομίας, δείχνουν πως η χώρα δεν κατάφερε ακόμα και 9 χρόνια μετά να πραγματοποιήσει συνθήκες για βιώσιμη ανάπτυξη. Υπάρχουν προβλήματα που μπορούν να θεωρηθούν κρίσιμης σημασίας ως προς την επίλυση τους, ωστόσο η επίλυση αυτή είναι επιτακτική ανάγκη για την αναγέννηση της ελληνικής οικονομίας. Βασικός τομέας που χρίζει εξυγίανσης διότι με τη σημερινά δεδομένα αποτελεί εμπόδιο ως προς την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης είναι το φορολογικό σύστημα. Πρόκειται για ένα σύστημα προβληματικό και ατελέσφορο, όσον αφορά την Ελλάδα, για την επιχειρηματική δραστηριότητα ενώ παράλληλα έπαιξε σημαντικό ρόλο στην παρατεταμένη ύφεση της χώρας (μείωση επενδύσεων) . Παράλληλα, το γεγονός ότι δε συμβάλλει στην εξάλειψη των ανισοτήτων (αύξηση φορολογικών συντελεστών, δραματική μείωση αφορολόγητου, κατάργηση φοροαπαλλαγών) , διευκολύνει τη φοροδιαφυγή. Οι φόροι και οι ασφαλιστικές εισφορές αυξήθηκαν επομένως ως ποσοστό του ΑΕΠ διότι οι επιχειρήσεις φορολογούνται με συντελεστή υψηλότερο από τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό μέσο όρο, ενώ παράλληλα οι φορολογικοί συντελεστές για τα φυσικά πρόσωπα είναι επίσης από τους υψηλότερους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αναφορικά με τη μείωση των ανισοτήτων, παρά την υψηλή φορολογία δε μειώθηκε η ψαλίδα και περισσότεροι πολίτες εκτέθηκαν στη φτώχεια. Σε σύγκριση με άλλες χώρες με υψηλή φορολογία (π.χ Σουηδία) , όπου το κοινωνικό κράτος είναι περισσότερο παρόν, μαρτυρείται ότι στην Ελλάδα δε λήφθηκαν μέτρα κοινωνικής προστασίας κατά τη διάρκεια των

προγραμμάτων προσαρμογής , γεγονός που αποδυνάμωσε την αγοραστική και επενδυτική δύναμη των Ελλήνων καταναλωτών.

Κάτι ακόμα που παρατηρείται στην ελληνική οικονομία είναι αυτό της συνύπαρξης υψηλών ονομαστικών φορολογικών συντελεστών και χαμηλών φορολογικών εσόδων. Αυτό εξηγείται από την εκτεταμένη φοροδιαφυγή και το τεράστιο ποσοστό της παραοικονομίας που αποτελεί για πολλά χρόνια βασικό δομικό χαρακτηριστικό της ελληνικής οικονομικής πραγματικότητας. Η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής είναι μια πρόκληση για όλα τα κράτη

του κόσμου, και κυρίως για τη χώρα μας. Η έρευνα της διαΝΕΟσις (2016,σελ.128) καταλήγει σε μια σειρά από λύσεις για την εξάλειψη της φοροδιαφυγής μεταξύ των οποίων τα εξής:

- μείωση των συντελεστών φορολογίας και των έκτακτων φόρων

επί των ήδη φορολογηθέντων εισοδημάτων

- αποτελεσματική και εντατική διενέργεια ελέγχου και

αποτελεσματική

περαίωση των φορολογικών υποθέσεων (μέσω διοικητικών και δικαστικών διαδικασιών

- καταπολέμηση φαινομένων διαφθοράς, εφαρμογή αντικινήτρων

- δημιουργία σταθερού και απλοποιημένου φορολογικού

συστήματος

- αυστηροποίηση των προστίμων σε περιπτώσεις φοροδιαφυγής
- δημιουργία φορολογικής συνείδησης και καλλιέργεια

φορολογικής παιδείας

- κατάρτιση και εκπαίδευση των υπαλλήλων της Φορολογικής

Διοίκησης

- επέκταση της ηλεκτρονικής τιμολόγησης
- εκσυγχρονισμός των φορολογικών αρχών
- δημιουργία ηλεκτρονικής Φορολογικής Διοίκησης

Έως τώρα φορολογικό σύστημα της Ελλάδας υπολειτουργεί και δεν είναι αποδοτικό. Η αύξηση των φορολογικών συντελεστών σε καμία των περιπτώσεων δεν αποτελεί λύση για την βελτίωση της αποδοτικότητάς του. Τα παραπάνω σημεία υποδεικνύουν έναν τρόπο

βελτίωσης του έως τώρα προβληματικού φορολογικού συστήματος. Η λύση του προβλήματος, δεν έγκειται στην αύξηση των φορολογικών συντελεστών, αλλά σε δομικές μεταρρυθμίσεις και οι οποίες θα είναι σε θέση να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα του συστήματος. Φυσικά τέτοιες μεταρρυθμίσεις ενδεχομένως πρέπει να γίνουν σε περιβάλλον κανονικότητας, οπότε και θα μπορούν να διεξαχθούν πιο ορθές μελέτες πάνω σε ένα ζήτημα που αποτελεί χρόνιο πρόβλημα σε πολλές οικονομίες. Η κατάσταση της παγκόσμιας πανδημίας, έχει θέσει νέα δεδομένα τα οποία θα προστεθούν στην εξίσωση των προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας και σαφώς δεν μπορούν να μελετηθούν όντας πρωτόγνωρα και τη χρονική στιγμή που συμβαίνουν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ανάλυση που έγινε, προκύπτει ως συμπέρασμα ότι για την κρίση των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεταξύ των οποίων και της Ελλάδας, ευθύνεται το σύστημα διακυβέρνησης της ίδιας της Ευρωζώνης, λόγω της αρχικής του δομής, αλλά και για την όξυνση της αρχικής κρίσης, καθώς ανταποκρίθηκε καθυστερημένα και λανθασμένα στις πραγματικές εξελίξεις. Κατά γενική παραδοχή αυτό το μοντέλο διακυβέρνησης απέτυχε να διαχειριστεί αποτελεσματικά την κρίση, αλλά αντίθετα, την επέτεινε σε σημείο που να διακυβέβεται το εάν και κατά πόσο η Ευρωζώνη είναι βιώσιμη. Για να μην ξαναβρεθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση σε μια τέτοια θέση, θα μπορούσε να υιοθετήσει ένα θεσμικό πλαίσιο που θα προβλέπει την ύπαρξη αυτόματου μηχανισμού μεταφοράς εισοδημάτων από δυνατότερες οικονομίες σε ασθενέστερες ειδικότερα σε περιόδους κρίσης. Σε καμία περίπτωση δε γίνεται λόγος για υπερεθνικοποίηση των οικονομιών διότι κάτι τέτοιο θα ήταν εφικτό και βιώσιμο μόνο αν όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης διέθεταν παρόμοιες δομές και οικονομική δύναμη.

Ευθύνες ,ωστόσο, ανήκουν και στην ελληνική πλευρά για την κατάσταση που βίωσε η χώρα την προηγούμενη δεκαετία. Για το λόγο αυτό απαιτούνται λύσεις και προσπάθειες και απο την πλευρά της Ελλάδας ως προς την ανασυγκρότησή της και τη διαχείριση κρίσεων, λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι με τα τελευταία δεδομένα της πανδημίας, ενδεχομένως κληθεί να αντιμετωπίσει νέα οικονομική κρίση. Φυσικά και χρειάζεται η χώρα στήριξη από την Ευρωζώνη σε μια τέτοια στιγμή ως προς τη ρευστότητα. Αλλά και η Ελλάδα προκειμένου να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες που αναμένεται αλλά και στο μέλλον να καταφέρει να εξασφαλίσει σταθερή οικονομική ανάπτυξη καλό θα ήταν να εξετάσει τη νοοτροπία της σε ορισμένα ζητήματα. Βασικό είναι ο επαναπροσδιορισμός του συστήματος φορολόγησης και η αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής καθώς ακόμη και τώρα η ελληνική οικονομία στερείται τους αναγκαίους ιδιωτικούς πόρους και επομένως εμποδίζεται η επενδυτική δραστηριότητα, συντελείται σημαντική μείωση της κατανάλωσης ενώ, παράλληλα αποθαρρύνεται το νέο εργατικό δυναμικό να μείνει και να εργαστεί στη χώρα.

Φυσικά στην παραπάνω παράγραφο γίνεται λόγος για τα προγράμματα προσαρμογής, τα οποία αποτέλεσαν συντελεστή μετανάστευσης και υπερφορολόγησης. Ωστόσο, δεν ήταν αυτά τα οποία προκάλεσαν την κρίση. Τα αίτια της κρίσης που ξέσπασε στην Ελλάδα το 2010 οφείλονται σε χειρισμούς και οικονομικές συμπεριφορές των παλαιότερων χρόνων. Αυτό που τονίζεται στην εργασία είναι ότι τα προγράμματα αποδείχθηκαν ανεπαρκή στο να διαμορφώσουν ένα μοντέλο στη χώρα υγιούς ανάπτυξης , προοπτικής ανταγωνιστικότητας και να αλλάξουν επί της ουσίας τη λανθασμένη νοοτροπία.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι μεταρρυθμίσεις πρέπει να πραγματοποιούνται σε περιόδους οικονομικής άνθησης. Κάτι τέτοιο όμως προϋποθέτει ώριμους θεσμούς και χρήση αποτελεσματικών αντικυκλικών εργαλείων για να μην καταλήξει μια οικονομία να λειτουργεί ως φαύλος κύκλος, δηλαδή μετατρέποντας την άνοδο σε

ανεξέλεγκτη «φούσκα» και την κάθοδο σε αυτοτροφοδοτούμενη. Η Ελλάδα όμως δεν έχει προχωρήσει στην υιοθέτηση σημαντικών μεταρρυθμίσεων και φυσικά γίνεται λόγος για το φορολογικό σύστημα, του οποίου οι συντελεστές είναι πολύ υψηλοί. Επομένως, διαστρεβλώνεται η επιχειρηματικότητα, οι επενδύσεις και η καταναλωτική δύναμη καθώς η υπερφορολόγηση αποτελεί αντικίνητρο. Η ελληνική οικονομία έχει να αντιμετωπίσει αρκετά σοβαρά ζητήματα, κάποια από τα οποία αποτελούν δομικά στοιχεία της και διακινδυνεύουν τη βιωσιμότητα των χρεών της. Το κύριο συμπέρασμα είναι ότι οι υπεύθυνοι διαμόρφωσης της ελληνικής πολιτικής πρέπει να προβούν στην εξασφάλιση μακροχρόνιας βιωσιμότητας του ελληνικού χρέους μέσω ολικής αναδιάρθρωση του αναποτελεσματικού φορολογικού συστήματος. Κάτι τέτοιο , ενδέχεται να διευκολύνεται από την παρούσα κατάσταση (covid 19) διότι η ψηφιακή διακυβέρνηση έχει επεκταθεί στον τομέα οικονομικών δραστηριοτήτων και δημιουργεί συνθήκες για εκσυγχρονισμό φορολογικής πολιτικής και εξάλειψη της φοροδιαφυγής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- 1) Κρούγκμαν Π., 2008, « Η κρίση του 2008 », Καστανιώτη
- 2) Αργεΐτης, Γ. και Κορατζάνης, Α., 2011. Οικονομική Πολιτική Σταθεροποίησης και Αστάθεια στην ΟΝΕ. Παπαζήσης.
- 3) Μιχαλόπουλος, Γ., 2011, «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank
- 4) Μαραβέγιας, Ν., 2016. Ευρωπαϊκή Ένωση: Δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές.
- 5) Σιδηρόπουλος Μ., 2014. Η ώθηση της οικονομικής πολιτικής στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας του ευρώ.
- 6) Ρουκανάς Σ. & Σκλιάς Π., 2014. Η Ελληνική Πολιτική Οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στο Μηχανισμό Στήριξης.
- 7) Τριαντόπουλος Χ., 2015. <<Είναι αλήθεια ότι τα χρήματα που δανείστηκε η Ελλάδα προορίζονται αποκλειστικά για την αποπληρωμή προηγούμενων χρεών και τη διάσωση των τραπεζών;>>, Σειρά κειμένων "Κατανοώντας την Ελληνική κρίση".
- 8) Ζωγραφάκης, Σ. και Καστέλλη, Ι.(2017), « Είναι αλήθεια ότι η μείωση του μισθολογικού κόστους αρκεί για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας?», στον τόμο Κατσίκας,

Δ., Φιλίνης,Κ. και Μ.Αναστασάτου(επιμέλεια), Κατανοώντας την Ελληνική Κρίση. Απαντώντας σε

Καίρια Ερωτήματα για το Κράτος, την Οικονομία, την Ευρώπη, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση

9) Γεώργιος Μαρής, 2018. Ασύμμετρη ισχύς, ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και εθνική κυριαρχία: Η περίπτωση της Ευρωζώνης
<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/hpsa/article/view/16370>

10) διαΝΕΟσις (2016), «Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα Αιτίες, Έκταση και Προτάσεις Καταπολέμησής της», Ernest & Yung

11) διαΝΕΟσις (2018), << Επανεκκίνηση της Ελληνικής Οικονομίας, Πώς η μείωση φόρων ,εισφορών και πλεονάσματος οδηγεί σε Ανάπτυξη, Απασχόληση και Βιώσιμο Χρέος>> Ernest & Yung

Ξενόγλωσση

1) Jager, J. and Hafner, K., 2013. The Optimum Currency Area Theory and the EMU.

2) European Commission, 2009. «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses»

3) ECB, 2015. Eligibility of Greek bonds used as collateral in Eurosystem monetary policy operations.

4) HUGHES, K. (2011). European Politics and the Euro Crisis: Ten Failures. Friends of Europe, Policy Paper, November.

5) KYRIAKOPOULOS, I (2011). Economic and Monetary Governance: A Post-Crisis Assessment, World Economics, 12 (4), p. 93-108

6) MATTHES, (2010). Why the IMF should be involved in solving imminent fiscal debt crises in Eurozone countries.

7) WELFENS, P. J. J. (2012). Overcoming the Euro Crisis. American Institute for Contemporary German Studies.

Αρθρογραφία

- 1) Ελένη Παναγιωταρέα, Είναι αλήθεια ότι η στάση της Ευρωζώνης έναντι της Ελλάδας δεν ήταν αλληλέγγυα;
- 2) Γεώργιος Μαρής, Η Ευρωπαϊκή κρίση χρέους και η σύγκλιση των Ευρωπαϊκών οικονομιών
- 3) Αθανάσιος Πετραλιάς, Είναι αλήθεια ότι οι μεταρρυθμίσεις γίνονται μόνο για εισπρακτικούς λόγους ή και για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων συμφερόντων; Η περίπτωση της αγοράς προϊόντων
- 4) Χρήστος Τριαντόπουλος, Είναι αλήθεια ότι τα χρήματα που δανείστηκε η Ελλάδα προορίζονται για την αποπληρωμή προηγούμενων χρεών και τη διάσωση των τραπεζών;
- 5) Νίκος Κουτσιαράς, Ζήσης Μανούζας, Είναι αλήθεια ότι η ΕΚΤ δεν έχει βοηθήσει επαρκώς την Ελλάδα; Η μάλλον απροσδόκητη σχέση θεσμικής ανεξαρτησίας και νομισματικού συντηρητισμού
- 6) Δημήτρης Χ. Κατσικας, Είναι αλήθεια ότι ο τρόπος διαχείρισης της ελληνικής κρίσης υπαγορεύτηκε από την ανάγκη διάσωσης των ευρωπαϊκών τραπεζών;

Ιστοσελίδες

- <https://www.capital.gr/diethni/3395846/ti-trexei-me-tis-trapezes-kai-tin-ekt>
- <https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.el.html>
- https://www.ecb.europa.eu/press/inter/date/2015/html/sp15042_2.el.html
- https://www.ecb.europa.eu/press/inter/date/2015/html/sp15042_2.el.html

- <http://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2015/html/pr150204.en.html>
- <http://www.ecb.europa.eu/press/pressconf/2010/html/is100114.en.html>
- <https://www.insider.gr/epiheiriseis/trapezes/136749/stoyrnaras-i-ekt-prepei-na-einai-se-thesi-na-synehisei-shediasmo-tis>

Ευχαριστώ για την προσοχή σας!!!

